RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 111(XV)

Datum: 30.5.1972.

OBSAH

Dr. Jaroslav HÁJEK (Nová mysl)	Socialistický stát, církve a náboženské společnosti	str. 2
Dr.František KUBOVIČ (Nová mysl)	Katolicizmus a kontrarevolučné snahy imperializmu	str. 8
Dr.František KUBOVIČ (Nová mysl)	Politika svetového katolicizmu a ČSSR v rokoch 1968-1969.	str. 19

NOVÁ MYSL, zvláštní vydání, č.1/72, únor 1972, str. 113. -123.

2/111(XV)

Dr. JAROSLAV HÁJEK
Ministerstvo kultury ČSR

Socialistický stát, církve a náboženské společnosti

Západní propaganda věnuje čas od času zvýšenou pozornost údajnému pošlapávání náboženských svobod v socialistických zemích, nevyjímaje ani ČSSR. V krizovém období let 1968—1969 pravice politickým tlakem a hrubým překrucováním tak rozdílných pojmů, jako jsou věřící a církve, prohlašovala za omezování náboženství i platnou úpravu vztahů mezi státem a církvemi, která vznikla v roce 1949.

Po porážce reakčních sil v roce 1948 ztratily církve, zvláště církev římskokatolická, svou dřívější politickou i hospodářskou moc. Jejich vliv na další vývoj socialistické společnosti v Československu byl podstatně omezen. Vedoucí činitelé církví, zvláště představitelé politického klerikalismu, se však nikdy nepřestali zabývat možností otevřeného politického působení s cílem dosáhnout změny socialistického charakteru naší republiky.

Komunistická strana Československa hned po Únoru zaměřila v rámci politiky Národní fronty všechny síly na postupné politické získávání věřících občanů, což zároveň umožnilo izolovat reakční politické snahy klerikalismu. Přesto vztahy čs. státu a církví byly v prvním období poměrně složité. Působily dosud určité vlivy a pozůstatky vytvořené ještě v období první republiky. Zásadní zájem buržoazního státu na spojenectví s církvemi v třídním boji rozhodl i o tom, že v předválečném Československu nebyla provedena důsledná odluka státu od církví, ale naopak, různými zákonnými úpravami byl vliv politického klerikalismu záměrně posilován.

Je dostatečně známo, jak v roce 1938 přispěl politický klerikalismus k rozbití republiky. Rovněž aktivita církví v politických bojích před únorem 1948 a vyhlášený záporný postoj Vatikánu k lidově demokratickému zřízení byly hlavním faktorem ovlivňujícím v tehdejší době poměr našeho socialistického státu vůči církvím a náboženským společnostem. KSČ však nalezla správné marxistické východisko.

Základním požadavkem marxismu-leninismu, jak jej výrazně zformuloval V. I. Lenin, je, aby řešení náboženské otázky bylo důsledně podřízeno zájmům dělnické třídy, to znamená konkrétním cílům v hospodářské a politické oblasti. Především z této zásady vycházela vlastní praktická realizace církevní politiky. Ve vztahu k socialistickému státu, který sjednocuje všechny občany nezávisle na jejich náboženském přesvědčení, je náboženství chápáno především jako soukromá záležitost, věc svědomí a svobodného rozhodování každého

občana. Církve tak představují určité zájmové společenství věřících, kteří jsou pracujícími občany socialistického státu se všemi právy i povinnostmi. Marxisticko-leninská teorie zdůrazňuje, že stát musí usilovat o spolupráci všech občanů bez rozdílu jejich náboženského přesvědčení. Současně má zabezpečovat právo občana na respektování jeho náboženského cítění a vytvářet podmínky pro uspokojování tohoto cítění.

Proto Ústava ČSSR ve svém článku 32 zaručuje každému občanu naprostou volnost mít nebo nemít náboženské přesvědčení. Výslovně je tu uvedeno: „Svoboda vyznání je zaručena. Každý může vyznávat jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání, i provádět náboženské úkony, pokud to není v rozporu se zákonem." Na uvedený ústavní článek navazuje soubor právních předpisů, které v podrobnostech vymezují úpravu vztahů mezi státem, církvemi a náboženskými společnostmi v ČSSR. Vydáním těchto předpisů došlo ke zrovnoprávnění všech církví navzájem, aniž by se jakýmkoliv způsobem zasahovalo do jejich vnitřních náboženských záležitostí. Pochopitelně jde též o určitou regulaci vztahů mezi státem a církvemi tak, aby důsledným dodržováním platných předpisů upravujících činnost církví byl jednak církvím zajištěn dostatečný prostor, a na druhé straně, aby jejich činnost nemohla být zneužívána k protisocialistickým cílům. K tomu je ještě třeba dodat, že státní evidence náboženského vyznání byly u nás zrušeny již v roce 1954; zda se občan považuje za věřícího či nevěřícího, je tedy čistě jeho soukromá záležitost, kterou nemusí uvádět ani v žádném osobním dotazníku. Tento vysoce tolerantní přístup našeho socialistického státu k věřícím občanům ostře kontrastuje s pojetím náboženské svobody v některých státech kapitalistického světa, kde i v současné době ještě teče krev v náboženských rozbrojích.

Druhou stránkou věci je chápání církví jako institucí. Marxisté se v historii nesetkávali s náboženstvím jen jako s lidským citem či přesvědčením, ale v různých politických podmínkách se s ním často střetávali jako s organizovanou mocenskou silou, potlačující zcela nenábožensky jakékoliv jiné smýšlení. Proto se brzy naučili rozlišovat dvojí tvář církevních institucí. Zásadně odmítají pojetí politického klerikalismu, usilujícího vytvářet institucionalizované konfese, které se pak snaží prostřednictvím věřících dosahovat politické moci nebo alespoň úzkého spojení s reakčními politickými silami v oblasti společenské angažovanosti. Proto komunisté mohou chápat církevní instituce pouze z hlediska jejich nezbytné organizační struktury nepolitické povahy, která má zabezpečovat náboženské vyžívání svých věřících. Uvedené zásady v konkrétní politické praxi znamenaly pro KSČ vždy pečlivé rozlišování mezi náboženským přesvědčením jednotlivého člověka nebo i skupin obyvatel a mezi politickými ambicemi církevních představitelů.

Tím, co zde bylo zatím řečeno o přístupu socialistického státu k náboženství a církvím, se pochopitelně nezamlčuje, že marxistický vědecký světový názor je v přímém protikladu s filosofickými základy idealistického náboženského myšlení. Náboženství chápe především jako světonázorově východisko převážné většiny směrů buržoazní a maloburžoazní ideologie sloužící k působení reakčních tříd na široké vrstvy věřících, které zatím neměly dostatek příležitostí zbavit se náboženských předsudků. Náboženství je ve světle učení klasiků marxismu-leninismu převráceným fantastickým odrazem skutečnosti, vzník-

jím za určitých historických podmínek především ze strachu před působením neznámých přírodních i společenských zákonitostí. V současné době udržují jeho trvání především sociální kořeny vyplývající z podstaty kapitalistické společnosti. Přesto však i v socialistických zemích zaujímá náboženství ještě určité místo v životě věřících. Tento jev je zákonitý. Marx v „Kritice Gothajského programu" psal: „Komunistická společnost . . . v každém ohledu ekonomicky, mravně, duchovně má ještě na sobě mateřská znaménka staré společnosti, z jejíhož lůna vychází."[1]

V soudobém zápase světové kapitalistické a socialistické soustavy imperialistické kruhy plně využívají náboženského myšlení a především křesťanských církví k vytvoření jednotné antikomunistické fronty. Církevní centrály jako Vatikán, Světová rada církví i další se v souladu s politickou taktikou imperialismu snaží využívat zmodernizovaných křesťanskofilosofických a teologických doktrín k pronikání do socialistických zemí jak ke zvýšení vlivu na věřící, tak i k postupnému dosažení změn v jejich vnitřní politice. Z toho důvodu je křesťanská filosofie soustřeďována zejména na ideologický boj s marxismem-leninismem, který jediný může otřást základy náboženství. Hlavním cílem těchto doktrín je zabránit věřícím překonat náboženské odcizení a přejít na pozice marxistického materialismu. Naopak náboženského cítění věřících se má využít ideologickým působením církví k antisocialistickým zájmům. V tomto smyslu hrají významnou roli především závěry přijaté II. vatikánským koncilem, která tvoří ucelenou a promyšlenou koncepci církevní katolické hierarchie k problémům současného světa, zvláště k trvalému procesu jeho sekularizace, probíhající v souvislosti s vědeckotechnickou revolucí.

V našich podmínkách začal zvláště po lednu 1968 zřetelný pohyb aktivizace církví, zaměřený zejména k otázkám státní církevní politiky. Církve a náboženské společnosti účinně využívaly nedostatků, které se v dřívějším období projevily v ekonomickém a politickém systému, v destrukci ideologické oblasti a v narušení internacionálních svazků. Snažily se prosadit revizi dosavadních vztahů mezi státem a církvemi s cílem zrušit všechny zákonné normy, které byly označovány za jednostranné a omezující plné rozvinutí náboženství v ČSSR.

Jaká je podstata této právní úpravy? Představuje specifickou úpravu vztahů mezi socialistickým státem a existujícími církvemi v ČSSR, které jsou založeny na 3 hlavních politických zásadách:

1. na uznání dočasné, daným stupněm společenského vývoje podmíněné funkce náboženství v naší společnosti a z toho vyplývající nutnosti zajišťovat náboženské potřeby věřících;
2. na uznání plné svobody vyznání a kultu zaručené ústavou, přičemž stát vykonává nad církvemi zákonem stanovený politický dohled, aniž zasahuje do vnitřních náboženských záležitostí;
3. stát žádá od církví kladný poměr k našemu společenskému zřízení tak, aby vedly své věřící k loajální spolupráci při budování socialismu.

V těchto hlavních směrech si zákony upravující vztah státu k církvím zachovávají svou platnost i v současné době. Jejich úhelným kamenem jsou především zákony č. 217 a 218/1949 Sb., na které navazují prováděcí vládní nařízení, upravující zejména podmínky hos-

[1] K. Marx—B. Engels, Spisy, sv. 19, Praha 1966, str. 46.

3(11)XV

podářského zabezpečení potřeb jednotlivých církví a náboženských společností státem. Byla vytvořena i zvláštní struktura orgánů státní správy, jejichž úkolem je pečovat o to, aby církevní a náboženský život se vyvíjel v souladu s naší ústavou a zásadami socialistické společnosti. Jejich praktickým úkolem je zajišťovat pro každého občana ústavou zaručené právo svobody vyznání, založené na náboženské snášenlivosti a rovnoprávnosti všech vyznání.

Uvedené úkoly plní sekretariáty pro věci církevní, zřízené při ministerstvech kultury ČSR a SSR. Jejich působnost upravují zákony České a Slovenské národní rady z roku 1969, na základě kterých jsou ústředními orgány státní správy ve věcech církví a náboženských společností. Jejich činnost koordinuje na federální úrovni sekretariát pro věci církevní vlády ČSSR. Tyto sekretariáty převzaly veškerou právní působnost dřívějšího Státního úřadu pro věci církevní. V krajích a okresech náleží řešení těchto otázek do působnosti KNV a ONV. O jak složitou problematiku jde, vyplyne nejspíše z málo známého faktu, že na území ČSSR má povolenou činnost celkem 18 větších a menších církví a náboženských společností.

Státem uznány jsou tyto církve: římskokatolická, pravoslavná, československá husitská, židovské náboženské obce, českobratrská církev evangelická, jednota bratrská, církev bratrská, slezská církev evangelická, slovenská evangelická církev augšpurského vyznání (luterání), reformovaná křesťanská církev na Slovensku (kalvíni), evangelická církev metodistická, bratrská jednota baptistů, náboženská společnost čs. unitářů, církev adventistů sedmého dne, starokatolická církev, církev novoapoštolská, křesťanské sbory, řeckokatolická církev.

Stát vynakládá na činnost povolených církví značné finanční prostředky. Přitom nejde pouze o udržování historických církevních památek, jak se mnohdy veřejnost mylně domnívá, ale největší položky jsou vydávány na platy duchovních. Například v roce 1937 z celkové částky určené k zabezpečení činnosti církví, bylo na platy duchovních a na mzdové fondy zaměstnanců církví určeno přes 71 % nákladů, v roce 1968 přes 74 %, v roce 1969 76 % a konečně v roce 1970 z neustále narůstající částky činil podíl na platy více než 76 % celkových nákladů. Především v rozpočtech národních výborů se projevilo rovněž celkové zvyšování finančních prostředků, které bylo odůvodněno stoupajícími náklady na generální opravy a údržbu církevních objektů. Např. jen Národní výbor hl. m. Prahy poskytuje ze státních prostředků na údržbu uvedených objektů ročně 27 milionů Kčs. Uvedené částky názorně vykreslují, jaký je v ČSSR skutečný stav péče socialistického státu a jeho vztahu k činnosti církví. K tomu by bylo možné uvést ještě další údaje, jako že v letošním roce ukončí na bohosloveckých učilištích studium více než 100 posluchačů, že se zvýšily celkové náklady církevních časopisů a tiskovin, např. náklad Katolických novin v roce 1967 činil 35 000 výtisků a v roce 1970 již 120 000 výtisků v ČSR a na Slovensku z dřívějších 45 000 je dnes téměř 130 000 výtisků (celkem 250 000 výtisků).

V této souvislosti jsou zajímavé i dosažitelné údaje o předpokládané religiozitě obyvatelstva v ČSSR. Podle statistických údajů z roku 1950 se v Čechách hlásilo občanů bez vyznání 4,5 % a na Slovensku 0,2 % obyvatel. Za dvacet let socialistické výstavby došlo k výraznému posunu v myšlení obyvatelstva v duchu marxismu-leninismu. Sekularizační proces výrazně zasahuje střední a mladou generaci, a to zvláště

v nejprůmyslovějších oblastech a ve větších městech s vyšší kulturní úrovní. Tento vývoj potvrzuje, že stále více obyvatel ČSSR se dostává ze zajetí náboženských představ.

Přesto však část obyvatelstva zůstává ještě religiózní. Zvláště v období let 1968—1969 došlo v některých oblastech k růstu počtu dětí docházejících na výuku náboženství. V roce 1966 se hlásilo z celkového počtu žáků ZDŠ 22 % do výuky náboženství, v roce 1970 to činilo více než 34 %; přitom v českých zemích činilo zvýšení z původních 13 % na 22 %, na Slovensku z původních 38 % na dnešních 52 %. Vzrostl i počet církevních křtů, sňatků a pohřbů. Podle vnějších formálních projevů, které plně nevystihují faktický stav celkové religiozity, lze předpokládat, že pod vlivem náboženské ideologie zůstali dosud i někteří členové strany.

Relativně vyšší je religiozita na Slovensku, což vyplývá z jeho zvláštního historického vývoje a postavení v buržoazní republice. Náš socialistický stát zdědil tento stav bytí a myšlení lidí z minulosti. Jejich převýchova v marxisticko-leninském duchu bude vyžadovat dlouhodobé úsilí. Uvedenému růstu vnějších ukazatelů religiozity přispěla v nedávném období i absurdní praxe, kdy některé státní instituce a společenské organizace i za státní prostředky organizovaly kolektivní zájezdy na nejrůznější církevní oslavy jak u nás, tak do zahraničí, včetně zájezdů do Vatikánu.

Je samozřejmé, že jednotlivé církve a zvláště jejich oficiální představitelé se snaží předpokládanou religiozitu obyvatelstva ČSSR, zvláště v některých územních oblastech, přeceňovat a v souvislosti s tím předkládat i různá požadavky na rozšíření sfér svého působení na věřící. Co církve mohou a nemohou činit, je právně upraveno podrobnějšími předpisy o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. K tomu účelu slouží především výkon státního dohledu nad celkovou činností církví, který se důsledně řídí schválenými zásadami státní církevní politiky. I nadále bude platit, že církevní politika státu je otevřená a plná pochopení pro potřeby věřících občanů, kteří jsou nedílnou součástí naší socialistické společnosti.

Protože náplň činnosti církví v ČSSR je dána jejich vlastním posláním — pečovat o kultové obřady a o náboženské vyžívání svých věřících — není možné, aby zároveň měly charakter politické organizace, aby vyjadřovaly společenské nebo jiné nenáboženské zájmy občanů, aby předkládaly jménem svých věřících nereálné politické požadavky, jak tomu bylo zvláště v letech 1968—1969. V stručném souhrnu lze říci, že církve mají zajišťovat náboženské úkony, ale náboženství nemohou směšovat s politikou, že mohou konat kultovní shromáždění v kostele, nejsou však oprávněny pořádat např. veřejnou přednáškovou nebo osvětovou činnost.

Zákonem č. 218/1949 Sb. stát převzal péči o veškerý církevní majetek a zároveň se zavázal poskytovat platy všem duchovním, kteří se státním souhlasem vykonávají církevní funkce v duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavech pro výchovu duchovních. Duchovní přitom zůstávají zaměstnanci svých církví a náboženských společností, jejich osobním úřadem ve věcech platů, dovolených, sociálního zabezpečení apod. je však příslušný okresní národní výbor podle místa jejich trvalého působiště.

Duchovní, kteří mají nárok na výplatu osobních požitků, mají též nárok na náhradu cestovních, stěhovacích a jiných výdajů podle obec-

ných právních předpisů. Rovněž jim náležejí příslušné sociální dávky. Je skutečností, že bez tohoto materiálního zabezpečení státem by existence většiny církví byla pro jejich nesoběstačnost prakticky nemožná.

Tím, že stát na sebe převzal veškeré hmotné zabezpečování církví, je zcela přirozené, že si vyhradil i právo dohlížet nad jejich hospodařením s přidělenými státními prostředky, i svůj zásadní vliv na ustanovování duchovních do příslušných církevních funkcí.

Z toho důvodu duchovenskou, příp. kazatelskou činnost v jednotlivých církvích a náboženských společnostech mohou konat jen osoby, které vedle své náboženské kvalifikace mají k tomu státní souhlas a vykonají příslušný slib, jehož znění je stanoveno vládním nařízením. Každé ustanovení, volba nebo jmenování těchto osob do církevní funkce vždy vyžaduje předchozího souhlasu státu. Nejvyšším církevním hodnostářům, hlavám církví, biskupům, patriarchům uděluje státní souhlas k výkonu jejich funkce vlády ČSR a SSR.

Státní souhlas lze udělit jen těm duchovním, kteří jsou čs. státními občany, jsou státně spolehliví a bezúhonní a splňují i jinak všeobecné podmínky pro přijetí do státní služby. Tyto zásady jsou platné již při výběru bohoslovců, kteří se hlásí ke studiu na příslušných učilištích. Pokud některá z uvedených podmínek není splněna, mohou příslušné orgány státní správy odepřít popř. odejmout dříve udělený státní souhlas k výkonu církevní funkce.

Řádně ustanovení duchovní mají ve svých obvodech zároveň povinnost bezplatně učit svému náboženství. Tato činnost se považuje za součást jejich celkové pastorační činnosti. Podrobnosti o výuce náboženství přihlášených žáků 2.—7. ročníků základních devítiletých škol upravují zvláštní směrnice ministrů kultury ČSR a SSR, vydané v dohodě s příslušnými ministry školství. Stanoví způsob podávání přihlášek, které přijímají ředitelé škol, celkový počet hodin náboženské výuky, k níž se bezplatně propůjčují určené školní místnosti, i podmínky dohledu příslušných školských orgánů nad touto výukou.

Všechny církve bez rozdílu považují výuku svého náboženství za svůj nejpřednější úkol, za hlavní nástroj svého ideového působení na mládež, na utužování a rozšiřování své víry. Na některých školách se v jednotlivých případech vyskytuje nesprávná praxe při přijímání přihlášek, kdy neuváženým administrativním omezováním se církvím dává možnost oprávněných stížností, a tím i posílení jejich autority a vlivu. Proto tyto otázky vyžadují co nejcitlivější řešení, zvláště v místním měřítku.

Pro úplnost je třeba uvést, že kromě úpravy všeobecných podmínek výuky náboženství stát spravuje také učiliště pro výchovu duchovních, pro která jsou vydány samostatné předpisy o řízení jejich činností, o celkovém průběhu studia, o ustanovování a odvolávání členů profesorského sboru apod.

Podle nynějších ukazatelů nejvlivnější a nejpočetnější náboženskou pospolitost v ČSSR dosud představuje církev římskokatolická, která do značné míry ovlivňuje církevně politické tendence i v ostatních církvích. Má silné tradice a disponuje značným počtem duchovních. Církevní hierarchie vyhlásila své politické požadavky v roce 1938 zvláštním memorandem, přijatým na Velehradě. Tyto požadavky v podstatě znamenaly snahu o restauraci církevně politických poměrů, které existovaly před rokem 1949; zejména šlo o zrušení státního dohledu nad celkovou činností církví. Namátkou stačí uvést požadavky,

jako: aby biskupové mohli řídit kněžská učiliště a semináře bez účasti státu, aby duchovní nemuseli mít k výkonu své církevní činnosti státní souhlas, aby výuka náboženství se mohla provádět i mimo budovy školy a zejména aby se obnovil v plném rozsahu život řeholních řádů a kongregací.

Aniž by církev vyčkala stanovisko státní správy, začala některé své záměry realizovat. Bez státního souhlasu vznikaly nové orgány církve, jako kněžské pastorační a farní rady, řeholní komunity, obnovily se laické exercicie — několikadenní duchovní cvičení pro různé sociální vrstvy, jako lékaře, právníky, zdravotní sestry apod., na konsistořích se tvořily různé poradny k necírkevním záležitostem, organizovaly se veřejné přednášky k různým občanským tématům. Bylo založeno Dílo koncilové obnovy, které po rozbití dřívějšího Mírového hnutí katolických duchovních začalo politickým tlakem církevní požadavky prosazovat. Církev měla zastoupení jak v K 231, kde se dokonce ustavila kněžská sekce, v KAN i v rozpuštěné Lize pro lidská práva. I když stanovy Díla koncilové obnovy nebyly schváleny, vliv jeho bývalých exponentů se v církvi ještě dlouho negativně projevoval.

V současné době se oficiální mluvčí církve snaží o korektní vztah ke státní správě. Vydáním Pastýřských listů projevili pozitivní přístup k volbám. Své požadavky uplatňují především v náboženské oblasti, přičemž argumentují závazností závěrů vatikánského koncilu a konkrétními potřebami církve. Došlo i k určité diferenciaci v církvi, především u části nižšího kléru. Většina nižších duchovních nalezla reálnou cestu při plnění svého poslání, snaží se zlepšit své vztahy k našemu veřejnému životu, uplatňuje se především v oblasti boje za mír a spolupráci mezi národy. K plnění tohoto angažovaného úkolu byla úspěšně založena zájmová organizace katolických duchovních „Pacem in Terris", která má svou federální i republikovou strukturu. Lze předpokládat, že na činnosti tohoto sdružení se už dnes aktivně podílí značná část katolických duchovních v ČSSR.

Naproti tomu nelze nevidět, že v církvi se dosud projevují tendence využít každé možné příležitosti k rozšiřování vlivu na širší vrstvy obyvatelstva, objevují se snahy obnovit zaniklé náboženské obřady nebo zavádět přitažlivější formy církevního života (např. nedávno bylo připuštěno i přijímání pod obojí, byť se stoletým zpožděním), dosáhnout toho, aby církev více působila mimo kostel organizováním procesí, biřmování, poutí a okázalých církevních slavností.

Ve snaze zabránit rychlejšímu procesu odklonu lidí od náboženství snaží se katolická církev uplatňovat všechny možnosti šíření víry. Zvláště pomocí laického apoštolátu, zapojením laiků do pastorace hodlá ovlivňovat širokou veřejnost, především v oblasti sociální, zdravotní a morálního působení.

Jedno z nejdůležitějších ustanovení zákona č. 218/1949 Sb. obsahuje jeho § 14, kterým byly zrušeny všechny dřívější právní předpisy, které kdy na území ČSSR upravovaly právní poměry církví a náboženských společností. Toto ustanovení se svým dosahem dotklo zvláště postavení řeholních řádů a kongregací.

Řeholní řády a kongregace jsou nedílnou součástí církve. Vlastní organizační strukturou jsou podřízeny mezinárodním ústředím, tzv. generalátům, umístěným v různých kapitalistických státech. V době zostření vztahů mezi státem a církví byly řehole nejspolehlivější oporou reakční církevní hierarchie, která se po únoru 1948 pokusila

o otevřený odpor, avšak její politické snahy byly poraženy. Proto v roce 1950 došlo k vyklizení řeholních klášterů, které přešly do státního vlastnictví.

Od této doby řeholní kněží našli své uplatnění ve veřejné duchovní správě jako administrátoři a faráři, laičtí příslušníci řeholí postupně přešli do občanského života, zestárlí a práce neschopní řeholníci našli umístění v sociálních zařízeních katolické Charity. Tím byl v ČSSR historicky uzavřen dřívější klášterní život mnichů, kterých tehdy žilo ve více než 150 klášterech pouze něco málo přes 1500 osob.

V roce 1968 se sice pokusili někteří bývalí představení mužských řeholí, zejména jezuité, salesiáni a dominikáni, o obnovení řeholní činnosti. Zřídili tzv. sekretariát řeholních společností, prosazovali navrácení klášterů a obnovu řeholních komunit a učilišť. Zvláštní aktivitu vyvíjeli v oblasti tisku, kde obsadili funkce všech šéfredaktorů církevních časopisů. Stáli v pozadí mnohých nátlakových akcí římskokatolické církve a uplatňovali nároky na spolurozhodování. Z právního hlediska je ovšem rozhodující, že vydáním zákona č. 213/1949 Sb. byly zrušeny i veškeré předpisy, které dříve upravovaly právní základ činnosti řeholních řádů a kongregací.

Proto pokud jednotlivé osoby dosud dobrovolně dodržují v soukromí dříve převzaté církevní závazky, související s příslušností k jednotlivým řádům a kongregacím, lze to považovat více méně za jejich soukromou záležitost a faktický trpěný stav.

Vzhledem k tomu, že Generální prokuratura a Nejvyšší soud mají totožný právní názor na otázku existence řádů a kongregací, odpadly důvody, o které řeholní činitelé tzv. sekretariátu řeholních společností opírali svá politická požadavky na oživení činnosti mužských řádů a kongregací. Celá nezdařená akce vedená především bývalými jezuitskými představiteli, byla i ve Vatikánu oceněna jako naprostá církevně politická prohra. Nejdůležitějším argumentem, který vylučuje činnost řeholníků, je ovšem ta skutečnost, že jejich působení postrádá jakoukoliv společenskou prospěšnost. Činnost, která vychází z potřeb náboženských, plně převzala a vykonává sama církev. Další pole působnosti řeholníků, jako byla oblast školská, sociální, kulturní apod., je dnes v pravomoci státních a společenských institucí, vedle nichž není třeba vytvářet paralelní řeholní duplicity.

Poněkud odlišná situace je u ženských řeholí, jejichž členky jsou dosud zaměstnány ve státních sociálních ústavech a v zařízeních katolické Charity, z menší části též v některých církevních institucích, popřípadě ve zdravotnictví. Práce řeholnic na uvedených úsecích je všeobecně hodnocena kladně. Všechny představené ženských řádů a kongregací mají k výkonu své církevní funkce státní souhlas. Avšak ani ženské řehole nemají vlastní právní subjektivitu.

Celkově lze proto konstatovat, že dosažený stupeň společenského vývoje naší socialistické společnosti nedává předpoklady k dalšímu rozvíjení řeholního života, který je vlastně otázkou postupného dožití dosavadní řeholní generace, protože ani mládež o tento způsob života již dnes nemá zájem.

V roce 1968 byla na základě vládního nařízení č. 70/1968 Sb. obnovena v ČSSR činnost církve řeckokatolické, které náleží stejná práva a povinnosti jako církvi římskokatolické. Její někteří představitelé svou tehdejší politickou aktivitou vyvolali zvláště na východním Slo-

vensku náboženské třenice, zaměřené především proti pravoslavné církvi. Tyto tendence se podařilo postupně urovnat a správným politickým přístupem byly vytvořeny podmínky pro normalizaci církevně politických poměrů na tomto úseku.

Obdobně jako katolická církev i protestantské církve se snažily využít nástupu pravicových sil k oživení své náboženské činnosti. Přestože vztah státu k těmto církvím byl v minulosti tolerantnější, požadovala vedení některých velkých protestantských církví rovněž změnu zákonů, ba dokonce likvidaci zákonů, jež upravují vztahy státu k církvím. Téměř ve všech těchto církvích nejaktivnějšími byli především duchovní, teologicky i politicky orientovaní na západní země, kteří i v současné době vycházejí z pozic tzv. civilní interpretace náboženství. Snaží se udržet náboženskou činnost novými přitažlivými formami různých přednášek, která řeší občanské nebo společenské problémy, otázky pópulace, výchovy dětí v rodině, rozvodů apod.

Nejvíce problémů existuje stále v českobratrské církvi evangelické, kde skupina duchovních tzv. „nové orientace" aktivně vystupuje nadále s různými neúnosnými církevními požadavky. Tato církev se nechce vzdát svého dřívějšího prioritního postavení mezi ostatními protestantskými církvemi a stále projevuje tendence být hlavním mluvčím protestantismu v ČSSR.

Průběh konsolidace v českých nekatolických církvích nejdále postoupil v církvi československé, která je početně druhou největší církví v ČSSR a která na nedávném sněmu přijala název československá církev husitská. Vedení této církve nevystupuje proti našemu socialistickému zřízení, ale naopak vede své duchovní i věřící v duchu vzájemné spolupráce při výstavbě socialismu. Ani u dalších evangelických církví, působících na území ČSSR, nevznikají v souvislosti s jejich náboženskou činností v současné době vážnější církevně politické problémy. Pokud jde o církev pravoslavnou, její věřící mají v některých územních oblastech určité problémy plynoucí ze zmenšených možností náboženského vyžití, neboť zde rozvíjí svou pastorační činnost i církev řeckokatolická. Vztahy pravoslavné církve vůči socialistické společnosti jsou tradičně velmi dobré, církev vhodně reaguje na mezinárodní i domácí události, využívá svých mezinárodních styků k pozitivnímu působení v mezinárodních mírových organizacích.

Židovské náboženské obce jsou prakticky soustředěny pouze ve velkých městech, počet jejich věřících se stále snižuje vlivem vyššího věkového průměru a v posledních letech i vystěhovalectvím. Činnost jednotlivých synagogálních sborů je naplněna také sociální činností; v současné době však trpí nedostatkem duchovních.

Zvláštní zmínky si zaslouží nepovolené náboženské sekty. Pro jejich činnost je charakteristický převážně náboženský fanatismus a negativní občansko-politický postoj. Podle odhadů je počet členů většiny sekt minimální. Lze soudit, že některé drobnější sekty zanikly, případně nevyvíjejí výraznou náboženskou aktivitu. Výjimku tvoří členové sekty „Svědků Jehovových". Tato sekta působí téměř ve všech státech světa, její ústředí je v USA. Zásadně odmítá vše, co souvisí s vojenskou službou. Tím se její členové dostávají do konfliktu s trestním zákonodárstvím. V některých západních státech jsou z toho důvodu zprošťováni vojenské povinnosti. V ČSSR si členové této sekty údajně volí převážně zaměstnání v dolech. Jejich náboženský fana-

tismus vyvolává však jinou krajnost — absolutní nezájem o jakékoliv společensko-politické dění.

Významným faktorem vztahů státu a církví jsou bohoslovecké fakulty. Do roku 1950 bylo studium bohoslovců v ČSR rozděleno do různých církevních škol a učilišť. Na základě vládního nařízení číslo 112/1950 Sb. došlo ke zřízení bohoslovecných fakult. Úkolem těchto fakult je zejména příprava posluchačů pro činnost v duchovní správě. Po splnění předepsaných podmínek mohou absolventi bohosloveckých fakult dosáhnout akademických hodností. O studenty bohosloví po stránce sociální, zdravotní, kulturní a mravní pečuje stát. Do výuky a výchovy bohoslovců nezasahuje, protože její obsahová náplň se řídí příslušnými církevními normami.

Přijímání nových bohoslovců se děje jako u ostatních vysokých škol a podle stejných požadavků. Státní správa dohlíží na to, aby na bohoslovecké fakulty nebyli přijímáni uchazeči, kterým by po ukončení studií nemohl být podle platných právních předpisů pro jejich záporný občanský postoj udělen státní souhlas k ustanovení do duchovní správy. Část bohoslovců rovněž dostává státní stipendium, jehož výše se řídí stipendijním řádem. Kromě toho někteří bohoslovci dostávají finanční příspěvky od svých církví.

Řízení činnosti bohosloveckých fakult směřuje k tomu, aby výchova bohoslovců nebyla vedena pouze k problémům teologickým, ale postupně se zavádí i přednášení společenských nauk, aby se bohoslovci v základech orientovali i v otázkách vývoje naší socialistické společnosti.

Zvláštní pozornost dále vyžaduje ekúmenické hnutí církví. Ekumenismus jako organizované hnutí křesťanských církví za sjednocení jejich činnosti má v ČSSR dlouhé tradice. V souvislosti s politickými změnami mění se i jeho význam. Zvláště v roce 1968 v rámci ekumenických snah byly organizovány akce, které sdružovaly církve do společné fronty proti státní správě. Jejich účelem bylo prosazovat vyhlášené politické požadavky církve římskokatolické i církví protestantských. Po roce 1969 se však zvláště u menších nekatolických církví zmenšil jejich zájem o ekumenické sbližování s katolíky, protože se obávaly omezení svého postavení a vlivu na své věřící. Vlastní podstatou ekumenického hnutí má být odstraňování třecích ploch mezi jednotlivými křesťanskými náboženstvími, zvláště ve výkonu náboženských obřadů. V období let 1968—1969 se však ekumenické hnutí postupně přeměňovalo na nátlakovou reakční politickou sílu. Po uklidnění církevně politických poměrů bylo možno v návaznosti na proces konsolidace v jednotlivých církvích koncem roku 1970 obnovit činnost Ekumenické rady církví v ČSR na nových základech. V současné době se Ekumenická rada církví věnuje hlavně řešení náboženských otázek.

V celkové činnosti církví zaujímá své místo rovněž církevní tisk, který je účinným prostředkem masového působení a významným nástrojem nejen pro ovlivňování věřících v ČSSR, ale i důležitým zdrojem informací o výkonu náboženských svobod pro zahraničí.

Po zrušení předběžné kontroly v letech 1968—1969 nastalo i v této oblasti období živelnosti a hrubých útoků na stát. Církve prosazovaly zrušení státních církevních nakladatelství, zvyšovaly se počty i náklady církevních časopisů a překračovaly se požadavky na tisk církevní literatury vysoko nad původní ediční plán. Některé církve vy-

dávaly své tiskoviny dokonce bez souhlasu státní správy, rozmnožovaly se i další tiskoviny v jednotlivých diecézích nebo sdružujících skupinami duchovních i laiků. V té době došlo k značnému rozsahu i dovozu náboženských tiskovin všeho druhu ze zahraničí.

V současné době se i na tomto úseku vytvořily normální podmínky. Ediční politika a vydavatelská činnost všech církví je nyní soustředěna do státních církevních nakladatelství. Nikdo jiný není oprávněn vydávat periodické a neperiodické církevní tiskoviny.

Převážná většina církví a náboženských společností tradičně udržuje styky se zahraničními církvemi, je organizačně, teologicky, idejově, ale hlavně politicky spjata s církevními zahraničními ústředími. V letech 1968—1969 byly tyto styky udržovány zvýšenou měrou, převážně bez vědomí a možností kontroly příslušných orgánů státní správy. Do ČSSR přijíždělo mnoho zahraničních církevních činitelů s hlavním záměrem aktivizovat církevně politický život a zapojit církve do antisocialistické fronty. Rovněž z ČSSR do zahraničí cestovalo mnoho našich církevních činitelů a větší skupiny věřících, kde mj. navštěvovali církevní centra a byli většinou negativně politicky zpracovávání. Značnou aktivitu při rozšiřování těchto nekontrolovatelných zahraničních styků vyvíjela především církevní emigrace.

V současné době byla pro zahraniční styky církví vytyčena základní zásada, že církve a náboženské společnosti nemohou být zneužívány k protisocialistickým politickým cílům, to znamená, že do zahraničí nadále jezdí zejména ti lojální duchovní, kteří mají reálný vztah k našemu socialistickému vývoji a v tomto duchu vystupují na zahraničních církevních konferencích. Výraznějších úspěchů v mezinárodně politické oblasti bylo dosaženo především pozitivním průběhem IV. všekřesťanského mírového shromáždění, které se v roce 1971 konalo v Praze. Církevní organizace, které se zapojují do světového boje za mír, mohou počítat s plnou podporou a pochopením příslušných orgánů státní správy.

Z uvedených problémů státní církevní politiky vyplývá, že vztahy mezi státem a církvemi v ČSSR důsledně vycházejí ze základní linie vytyčené Komunistickou stranou Československa jako vedoucí silou naší socialistické společnosti a z ní vyplývající činnosti orgánů státní správy. Jestliže v loňských volbách se většina vedoucích církevních představitelů pozitivně vyjádřila k našemu současnému dění, je to nesporný důkaz politické konsolidace i na tomto úseku. Není však možné připouštět názor, že náboženství by snad mohlo v podmínkách socialismu hrát nějakou pokrokovou úlohu. To by bylo vážným porušováním základních marxisticko-leninských ideologických principů.

Nejbližší období vývoje celé naší společnosti je určeno realizováním závěrů XIV. sjezdu KSČ. Základní koncepce státní církevní politiky byla vytyčena zejména v projevu s. Gustáva Husáka na lednovém zasedání Národní fronty. Postoj společnosti k věřícím občanům bude i nadále vycházet z respektování jejich náboženského cítění, vz. vztahy mezi státem a církvemi bude dále převládat tolerantní posuzování jejich praktických potřeb.

NOVÁ MYSL, zvláštní vydání, č. 1/72, únor 1972, str. 55. - 73.

8(111)XV

Doc. dr. FRANTIŠEK KUBOVIČ, CSc.
Ústav marxizmu-leninizmu UK Bratislava

Katolicizmus a kontrarevolučné snahy imperializmu

Katolicizmus ako významné svetové kozmopolitické hnutie svojím obsahom a formou prejavu je, ako každá činnosť človeka, historicky determinované.

Klerikálna propaganda sa to však snaží veriacim zastierať, a preto označuje svoje hnutie ako exaktné, autonómne, s univerzalisticky formulovanou doktrínou. V skutočnosti ide o hnutie, ktoré je ideovo, politicky aj ekonomicky späté s pravým pólom svetového triedneho zápasu. Autonomizmus a univerzalizmus má svoju hodnotu len v prozaickom zacielení ideovo-politických prostriedkov klerikálnej propagandy, nie v nadprirodzenom, ale v materiálnom svete.

O uvedenej skutočnosti podal svetový katolicizmus hneď od svojho vzniku veľa dôkazov. Identifikovať jeho postavenie v triednych zápasoch minulosti i prítomnosti nie je nijako obťažné, i keď sa prostému občanovi skrýva najmä pod maskou univerzalizmu — teda nadtriednosti a náboženského fanatizmu.

Katolicizmus, ako spoločenské hnutie, nám v prvom rade identifikuje sama doktrína, ktorá nemá len autoritu hnutia, ale aj čosi nadprirodzené, obhajujúce súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov ako „prirodzené právo". To, čo potom logicky v teórii a praxi nasleduje, t. j. rôzne podoby interpretácie svojho sociálneho učenia o triednej antagonistickej spoločnosti, kde sa vyhlasuje daný spoločenský poriadok za spravodlivý a večný, tak ako predtým vyhlasovala za takýto feudalizmus alebo antické otrokárstvo, to vyplýva už len z uvedenej základnej tézy. Toto hnutie napriek všetkej svojej „autonómnosti" a nadradenosti pokladá za nebezpečný a hriešny každý čin, ktorý je zameraný proti teoretickým vývodom doktríny katolicizmu a ich aplikácii v spoločenskej praxi. Táto doktrína potom pod rúškom náboženských poučiek a „božích právd" hlása pracujúcim dnešného sveta, aby nereptali nad svojím neutešeným postavením, aby sa prispôsobili a neprotestovali proti zákonom, tradičným zvykom a sile kapitálu, ktoré ich v tomto stave udržujú. Inými slovami, aby sa vzdali triedneho boja a prijali ich stavovské usporiadanie, aby sa vzdali socialistickej revolúcie a budovania sociálne, politicky a eticky spravodlivého spoločenského poriadku. To znamená, aby nič nemenili a boli spokojní so všetkým, ako to „pánboh dal". Taký je triedny obsah zašifrovaný v teórii tohto hnutia, v jeho doktríne, ktorý určoval a určuje miesto a zamera-

nie, náplň hnutia, t. j. jeho pôsobenie v triednom zápase, v politike, ideológii, kultúre, etike, ale aj v ekonomike. Napätia a krízy, ktoré postihovali katolicizmus v dejinách, pramenili vždy z pomeru síl v triednom zápase. Katolícka cirkev ako základná organizácia tohto hnutia, reprezentovaná Vatikánom ako svojím riadiacim centrom, ale aj centrom celého hnutia, bola vždy veľmi nedôverčivá k akýmkoľvek prejavom nového ohzvlášť v politike, ideológii a spoločenskom usporiadaní. Nešlo tu len o postoj utilitaristický, ale o organizáciu a hnutie, ktoré o sebe tvrdí, že je riadené a spojené so samotným „božstvom", s najstaršou tradíciou, organizáciou, ktorá v dôsledku toho musí veľmi prísne dbať, aby sa svojimi prenáhlenými postojmi nekompromitovala. Hlavne preto, že jej ide o priestor na šírenie, prípadne udržiavanie kresťanského učenia, uvedomujúc si, aké nebezpečné je zmeniť to, čo toľkokrát vyhlasovala za nezmeniteľné. Okrem týchto a ďalších skutočností svoju úlohu vždy zohral aj sám dogmatický a antidemokratický charakter doktríny, determinujúci však aj organizáciu ako celok; jej metódy a náplň celého hnutia, potom jeho úzku spätosť s vládnucimi silami a ich mocensko-politickým aparátom. Rozpornosť medzi myšlienkovým prúdením a pragmatickým regulátorom katolíckeho hnutia na jednej strane a vývojom vo svete na druhej strane vyvoláva v hnutí stav napätia — krízu. Kríza obyčajne zachváti katolicizmus v celej šírke. Tak tomu bolo nielen v období renesancie, v období buržoáznych revolúcií a reformácie, svetových kríz a vojen, ale aj v dnešnom období proletárskych revolúcií. Riešiť túto krízu znamená evolučnými premenami s maximálnou opatrnosťou prispôsobiť sa realite sveta. To ďalej znamená uskutočniť korektúry vo vierouke, v kultových obradoch, organizácii, politickom zameraní, taktike a prípadne aj stratégii celého hnutia. Čo nedávno duchovenstvo vysvetľovalo veriacim ako »slovo božie«, dnes sa potichu odbúrava. Dnes prežíva katolicizmus hlbokú krízu, ktorá postihuje nielen cirkev, ale celé hnutie. Realista pápež Ján XXIII. na rozdiel od svojho predchodcu, náboženského fanatika, videl celkom reálne hĺbku krízy, v ktorej sa katolicizmus nachádza. Preto ihneď po nástupe na pápežský stolec robí opatrenia, ktorými sa snaží aspoň znížiť ďalšie prehlbovanie tohto stavu. Zvoláva koncil, na ktorom politici, filozofi, sociológovia, psychológovia a praktici tohto svetového hnutia rokujú o tom, ako riešiť daný stav, ako čeliť progresívnym silám vo svete. Predstierajú pritom navonok, že rokujú len o otázkach náboženských. Vyvodiť celkový obraz tejto krízy sa dnes ešte praktický nedá.

Poznáme výsledky II. vatikánskeho koncilu, jeho úpravy vierouky, kultových obradov, organizácie cirkvi, ako aj ostatných organizácií katolicizmu, a vôbec celého hnutia. Pozorujeme určitú zmenu taktiky v politike Vatikánu vo vzťahu k robotníckemu hnutiu, mládeži, komunistickému hnutiu, ateizmu, ako aj nový vzťah k partnerským náboženským hnutiam, hlavne k protestantizmu a pravosláviu. Išlo, i keď nie o hlboké, ale veľmi rozsiahle zmeny v celom hnutí. Išlo a stále ešte ide o účelné prispôsobenie sa súčasnému svetu tak, že sa upravia trecie plochy, aby sa hnutie dostalo z krízy a postupného úpadku. Katolicizmus by však sám nebol nikdy schopný takú hlbokú krízu vyriešiť. Nevyhnutne potrebuje maximálnu pomoc mocensko-politických síl kapitalistického sveta. Len pod ich ochranou môže prejsť týmto zložitým obdobím, aby bol schopný slúžiť doterajším cieľom aspoň tak ako donedávna. Stačí spomenúť len Taliansko, na území ktorého leží

riadiace centrum katolicizmu, Vatikán. Talianske mocenské politické kruhy sú v najužšom spojení s celým týmto hnutím. Vládnúca politická strana je klerikálna, t. j. je súčasťou svetového katolicizmu, ako aj desiatky katolíckych spoločenských organizácií, ktoré riadia túto krajinu a prinášajú jej vládnúcej triede veľké zisky, významné postavenie v západnom svete a mnoho ďalších obojstranných výhod. Dôležitý je úsek jej politického zápasu, kde sa oddávna stretávala so záujmami pracujúcich. Vieme, že rímskokatolícka cirkev, ako nosná organizácia a hlavná sila celého katolicizmu, nikdy nechápala a ani nechcela chápať záujmy a potreby pracujúceho človeka. Preto ostro odsudzovala robotnícke hnutie už v jeho prvopočiatkoch, keď išlo ešte len o skromné neorganizované formy hospodárskeho boja. Len čo sa tento boj postupne zmenil na politické hnutie, neostalo už len pri odsudzovaní. Vtedy celý katolicizmus prešiel na pozície ostrého nekompromisného boja proti robotníckemu hnutiu, v úzkej spolupráci s vládnúcimi mocensko-politickými silami. Presnejšie ako súčasť týchto síl. Katolícka cirkev stála sa známe v radoch pracujúcich na celom svete ako hlavný nepriateľ ich záujmov a oddaný obhajca a bojovník bohatých, ich bezpracného a požitkárskeho života. Tento svoj politický postoj dala veľmi jasne cítiť všade, kde dochádzalo k stretnutiu antagonistických síl. Už rozpad feudalizmu ju pristihol nepripravenú. Cirkev »svätá«, ktorej kroky riadi sám všemohúci boh, bojovala do poslednej chvíle za tróny monarchov. Rodiaci sa kapitalistický spoločenský poriadok označovala za dočasný stav, za dielo diabla, ktorý bude čoskoro s »pomocou božou« zničený. Tróny vraj budú znovu obnovené a na ne zasadnú z božej milosti cisári a králi. Preto pápeži kázali takúto revolúciu s nenávisťou prekliali. Dokonca vo Veľkej francúzskej revolúcii okrem kliatby stihla cirkev k exkomunikácii celého francúzskeho národa. Teda dnešný kapitalistický spoločenský poriadok už pri svojom zrode a prvých krokoch vývoja bol katolíckou cirkvou prekliaty a niekde sa za pomoci katolicizmu aj dočasne vydarila reštaurácia monarchie, t. j. zlikvidovať kapitalizmus v koliske. Svet sa však vyvíjal inak vo svojich zákonitostiach, než si to želala »svätá« cirkev. Bola to ďalšia prehra teoretikov katolicizmu, vyplývajúca z neznalosti zákonitostí spoločenského vývoja, z dogmatického a konzervatívneho charakteru doktríny, z tiedneho zamerania celého hnutia svetového katolicizmu.[1] Preto bolo treba učenie, organizáciu, etiku, politiku, stra-

[1] Svetový katolicizmus zvíšil silne úsilie na buržoázne republikánske poriadky v 19. storočí v Európe. Robí tak všetkými prostriedkami, s cieľom odstrániť ich a nastoliť znova feudalizmus. V politickom zápase sa snaží získať na svoju stranu robotnícku triedu takzvaným »kresťanským socializmom«, pričom obviňuje kapitalizmus, že vykorisťuje robotníctvo. Na druhej strane chváli feudalizmus ako spravodlivý spoločenský poriadok, kde vraj nebolo vykorisťovania a sociálnej nespravodlivosti. Túto skutočnosť podrobujú K. Marx a F. Engels ostrej kritike už vo svojom základnom diele Komunistický manifest, kde píšu: »Ako išiel vždy farár ruka v ruke s feudálom, tak aj farársky socializmus ruka v ruke s feudalizmom. Nič nie ľahšieho ako dať kresťanskému asketizmu socialistický nátěr... Kresťanský socializmus je len svätenou vodou, ktorou farár požehnáva šľachticovu zlosť.« K. Marx, F. Engels: Vybrané spisy I., Bratislava 1953, str. 33.

Tu je podstata dogmatizmu v poňatí sociálnej otázky katolicizmu dodnes. Teoretické konštrukcie tohto problému z raného stredoveku sú takto stále aktuálne. Preto »návrat k zriadeniu stredovekých cechových a stavovských korporácií« sa myslí doslovne.

tégiu a taktiku znova prispôsobiť zmenenému svetu, jeho zákonitostiam. Prispôsobiť sa v politickej oblasti znamenalo zmeniť pána a oddane slúžiť novej vládnúcej triede, ktorá bezprácne žije z intenzívneho vykorisťovania pracujúceho ľudu. Dejiny nám poskytujú veľmi mnoho dôkazov, aké ťažké bolo pre katolicizmus rozlúčiť sa s feudalizmom a pochopiť, že tento, ako spoločenský systém, degeneroval, dožil, a prejsť do služieb nového pána. Veď ešte doposiaľ sa rodia sny pod tiarou, v ktorých cisári a králi vládnu na zemi. Napríklad Vatikán ako aj celý svetový katolicizmus presadzuje v Španielsku ako jednu z mocensko-politických alternatív monarchiu, po očakávanej smrti fašistického diktátora Franca, alebo podporuje snaženie O. Habsburga o vytvorenie stredoeurópskej monarchie pod jeho žezlom, zahrnujúcej Rakúsko, Maďarsko, ČSSR a Bavorsko.[2] A mnohé ďalšie podobné plány. Takto ďaleko bol katolicizmus vzdialený od toho, aby sa zblížil s robotníckym hnutím, alebo aspoň čiastočne ho pochopil.

Katolicizmus začína koketovať s robotníckym hnutím, ako napísal Karol Marx, až vtedy, keď sa stáva vážnou politickou silou v boji za svoje práva. Cieľom tohto kontaktu však nie je snaha pochopiť ťažké postavenie pracujúcich, nie je podporou ich spravodlivého boja, ale práve naopak — jeho rozkladom a likvidáciou. V ich terminológii sa hovorí o »pokresťančení«. Už prvý pokus robotníckeho hnutia na vytvorenie sociálne spravodlivej spoločnosti (Komúna 1871) bol za maximálnej pomoci katolicizmu, v spojenectve so svetovou reakciou, doslova utopený v krvi. Aby svet na túto udalosť nezabudol a aby sa vedelo, že to bolo aj veľké »víťazstvo« katolicizmu, rímskokatolícka cirkev vo Francúzsku, okrem slávnostných bohoslužieb ďakujúcich bohu za »víťazstvo«, usporiadala celonárodnú zbierku na stavbu chrámu pomenovanú »odprosenie za revolúciu«.[3]

Pamiatka tohto historického hrdinského činu v robotníckom hnutí je propagandou svetového katolicizmu doposiaľ zneucťovaná. Takto katolicizmus vstupuje do politického boja kapitalistického spoločenstva ako súčasť jeho organizmu, do zápasu dvoch tried o budúcnosť sveta. I keď si zachováva veľa feudálnych čŕt, postupne sa úplne podriaďuje kapitálu. Zvláštny význam pre sformovanie modernej sociálno-politickej platformy katolicizmu má encyklika pápeža Leva XIII. »Rerum novarum« (O nových veciach), vydaná 15. mája 1891. V nej okrem teoretického zdôvodnenia vykorisťovania a obhajoby súkromného vlastníctva, ako »prirodzeného práva« daného bohom, je náčrt pre klérus a veriacich, ako v politickom boji pokračovať. Žiada sa aktívna politická činnosť, ktorá sa má konať za pomoci moderných prostriedkov propagandy, politických strán a ďalších masových organizácií postavených na klerikálnych zásadách. Pápež tu vyhlásil nemilosrdný boj robotníc-

[2] Táto snaha sa veľmi hmatateľne prejavila v politike svetového katolicizmu v čase maďarskej kontrarevolúcie. Tomu, kto nepozná politickú prax hnutia svetového katolicizmu a jeho poňatie sociálnej otázky, by sa zdala snaha prerobiť socialistickú spoločnosť na feudálnu, mierne povedané, sizyfovskou robotou.

[3] Aj miesto pre parížsky Montmartre bolo vybrané ako symbol postoja katolicizmu. Tu boli obkľúčení a povraždení poslední komunardi, čože dokonané »víťazstvo«. Okrem toho bol vraj postavený tiež »presne« na mieste starorímskeho chrámu boha Merkúra. Takoutou upomienkou na tragický počiatok vzťahov katolicizmu k robotníckemu hnutiu je chrám Sacré-Coeur; belostný gýč na najvyššom vŕšku Paríža.

komu hnutiu a jeho učeniu — vedeckému socializmu. Preto tiež v tejto encyklike nariaďuje celému katolicizmu utvárať pre robotníkov katolícke odborové organizácie, založené na viere a princípe triednej spolupráce, t. j. priviesť robotníkov k tomu, aby sa vzdali triedneho boja za svoje sociálne a politické oslobodenie.[4]

I v súčasnosti sa katolicizmus v jednom šíku s vládnucimi silami kapitalistického sveta zúčastňuje na politickom zápase na všetkých frontoch. Elasticky prispôsobuje taktiku i politické ciele jednotlivým vývojovým fázam kapitalistického sveta. Známe sú aj ďalšie jeho postoje plné veľkých omylov a korektúr. V prvej svetovej vojne plne stál na strane Rakúsko-Uhorska a Nemecka. Tu sa mu ukazovala veľmi lákavá korisť — porážka Ruska. Okrem spoločnej imperialistickej kolonizácie krajiny pripravoval svetový katolicizmus akciu náboženského podmanenia Ruska ako aj všetkých Slovanov a zničenie pravoslávia.

Túto akciu začal pápež Benedikt XV. Postupne pripravoval na ňu cirkev i celé hnutie. Činnosť Achilla Rattiho ako »apoštolského visitátora pre Poľsko, Rusko a pobaltské štáty« v Poľsku, koncom vojny až do roku 1920, bola zameraná výlučne na tento cieľ.

Aby akcia bola podporená celým »katolíckym svetom«, bolo treba okolo nej vytvoriť svätožiaru. Túto úlohu malo splniť nejaké veľkolepé »zjavenie« zaranžované v nejakom zapadlom, silne religióznom kúte Európy, bez možnosti kritického pohľadu sveta. V máji 1917 (teda po buržoáznodemokratickej revolúcii v Rusku, orientovanej na Západ) pri Fatime v Portugalsku sa zjavila deťom Panna Mária. Bolo to skutočne veľkolepé »zjavenie«. Prebiehalo od mája do októbra 1917 za veľkej účasti veriacich, ktorí ako vždy pri takýchto cirkevných akciách »zjavení« Pannu Máriu vôbec nevideli. Mottom »zjavenia« bolo: »modlite sa, polepšite sa, Rusko sa obráti«.

Zjavená Panna Mária tiež predpovedala, že sa svetová vojna skončí 13. októbra, a vtedy bude veľký »zázrak«. Vojna sa zastavila, skončila sa mnohými a nestal sa »zázrak«. »Zjavenie« bolo tiež v rovnakej miere namierené proti revolucionizácii pracujúcich. Malo splniť ešte jednu dôležitejšiu úlohu, čo bolo signálom k nástupu do boja proti zrevolucionizovanému robotníckemu hnutiu vo svete a myšlienkam vedeckého socializmu, že sa sám pápež celého vývoja veľmi obával, a aby mal politickú istotu, uvažoval premiestniť cirkevné sídlo do USA. Predpovede »zjavenia« sa vôbec nesplnili. Rusko sa »obrátilo«, ale nie na rímskokatolícku vieru, ale k vedeckému socializmu.[5] Aj v ostatnej

[4] Lev XIII. odpovedá socialistom takto: »Cirkev považuje za užitočnejšie a múdrejšie existujúcu nerovnosť medzi ľuďmi, ktorí sa od prírody od seba líšia duševne i fyzicky, nerovnosť, ktorá sa vzťahuje i na majetkové právo.« Toto fatalistické poňatie spoločnosti a jeho rozdelenie na triedy je názorným dôkazom, že sociálna doktrína cirkvi je iba apologetika. Pius XII. o tom povedal: »Dejiny všetkých čias svedčia o tom, že vždy existovali chudobní a bohatí; táto nemenná podmienka ľudského bytia nás oprávňuje predpokladať, že to tak bude večne.« A pápež Ján XXIII. dnes taktiež výhražným tónom hovorí: »Ten, kto sa opovažuje popierať, že rozdiely v postavení spoločenských tried sú nevyhnutné, ten sa stavia proti poriadkom stanoveným prírodou (Ad Petri Cathedram).« Jean Canapa: Sociální doktrína katolické církve ve službách kapitalismu. Otázky míru a socialismu, č. 3, rok 1960, str. 42.

[5] »Lurdské zjavenie« zaranžované v roku 1858 malo za úlohu zastaviť v Európe revolučnú vlnu vyvolanú Veľkou francúzskou revolúciou a buržoáznodemokratickými revolúciami v roku 1848. »Fatimské zjavenie« bolo

Európe zrevolucionizovaná robotnícka trieda všetkými prostriedkami bojovala za svoje práva. Veľmi mnoho síl bolo treba vynaložiť zo strany »svätej cirkvi« a celého »katolíckeho sveta«, t. j. kapitalistického sveta, na víťazstvo v tomto boji. Už sa nečakalo na »obrátenie Ruska«, ale aspoň na jeho zadržanie pod múrami Varšavy, čo usilovne organizoval okrem bielogvardejských vojenských hodnostárov tiež pápežský nuncius v Poľsku A. Ratti. Režíroval šovinisticko-náboženské sprievody vo Varšave, požehnával vojská idúce do boja proti Červenej armáde, organizoval zbierky a finančnú pomoc týmto silám. Za túto horlivú činnosť bol roku 1922 zvolený za pápeža Pius XI., ktorý potom všestranne podporoval fašizmus. Svätožiara sa »zjaveniu« vytvorila, len »obrátenie« sa nekonalo. Chyba bola vo výpočtoch aranžérov »zjavenia«. Bolo treba zabudnúť na »proroctvá« Panny Márie, ktoré sa neuskutočnili, a znova sa prispôsobiť reálnemu svetu, ktorý sústavne ignoruje túžby a želania »svätej stolice«. Preto aj znenie »zjavenia« sa upravilo v propagande katolicizmu tak, že sa v ňom zdôrazňuje antisovietizmus a antikomunizmus. V politickej oblasti sa musel katolicizmus prispôsobovať veľmi často. Medzi dvoma vojnami sa orientoval na podporu fašizmu a kolonializmu. Koľko však bolo utrpenia, ktoré toto hnutie pomáhalo vyvolať a potom ho krylo pred spravodlivosťou sveta. Krajiny Rakúsko-Uhorsko a Nemecko, o ktoré sa katolicizmus opieral ako o svoje bašty — prehrali prvú svetovú vojnu a v druhej svetovej vojne prehralo fašistické Nemecko a Taliansko, ktorú sa pokúšali znovu »obrátiť« Rusko. Opäť bolo treba prispôsobiť základňu, z ktorej by bolo možné pokračovať v boji proti pokrokovým silám sveta — najmä proti socialistickému svetu. Dnes je americký kapitál hlavným protektorom katolicizmu. S USA rátali ako s budúcou hlavnou oporou katolicizmu už na sklonku vojny. Hlava katolicizmu pápež Pius XII. to mnohokrát verejne priznal. A to nielen slovami. Vidíme to na udalostiach, ktoré sa odohrali po druhej svetovej vojne v najmohutnejších krajinách kapitalistického sveta, najmä v USA a v západnej Európe.

Takmer nad všetkými kapitalistickými krajinami v Európe (okrem Veľkej Británie) vládol fašizmus, nielen mocensko-politicky, ale pôsobil na vedomie ľudí aj svojou doktrínou. Po jeho páde padla aj vládna doktrína, čiže nebola už vonkoncom v kapitalistických krajinách použiteľná.[6] Rôzne republikánske, sociálnodemokratické, t. j. buržoáznodemokratické doktríny sa zdiskreditovali v jednotlivých krajinách už pri nástupe fašizmu a potom kolaboráciou s ním.

---

zas prvou lastovičkou v arzenáli katolíckej a buržoáznej propagandy antikomunizmu, antisocializmu a antisovietizmu. Povšimnutiahodná je skutočnosť, že významnú úlohu pri organizácii a propagácii »fatimského zjavenia« mal zosnulý fašistický diktátor Salazar (vlastne významný klerikálny novinár), s ktorým sa pápež Pavol VI. pri návšteve Fatimy v roku 1967 srdečne zvítal. Antikomunisticky zameraný mariánsky kult sa používa katolicizmom na celom svete proti socialistickému svetu, robotníckemu a komunistickému hnutiu až dodnes. Napríklad na Slovensku jeho intenzívne využívanie v politickej propagande katolicizmu sme po druhej svetovej vojne pozorovali v rokoch 1945—1951, 1956, 1968—1969.

[6] Aj fašistické režimy v Španielsku a Portugalsku sa od fašistickej ideológie čiastočne dištancovali. Preto prebudovali oficiálnu doktrínu na klérofašistickú. Preexponovanie vplyvu katolicizmu na zamaskovanie okliešteného fašizmu bolo jediným riešením, keď sa chceli zachrániť.

V druhej svetovej vojne revolučné a pokrokové sily sveta nadobudli veľký vplyv. Revolučná vlna, ktorá sa zdvihla po porážke fašizmu, citeľne zasiahla celý svet. V niektorých tradične katolíckych krajinách, ako napríklad Maďarsko, Poľsko, Slovensko, Nemecko, Francúzsko, Taliansko, dostali sa komunisti do výšky a v ostrom triednom boji postupne sa vytvárali aj ľudovodemokratické krajiny. Ďalej veľmi vzrástol nielen mocensko-politický, ale aj ideologický vplyv ZSSR ako víťaznej mocnosti. V tejto situácii mocenské kruhy Západu dúfali, že ich pozície bude môcť svojou doktrínou zachrániť aj katolicizmus, a to hlavne zneužitím náboženskej viery pracujúcich más k politickým cieľom. Takto mocensko-politické sily kapitalistického sveta, pod vedením hlavného koordinátora celej akcie — buržoázie USA a ideologického centra katolicizmu — Vatikánu, pustili sa hneď po ukončení druhej svetovej vojny do realizácie tohto predsavzatia. Západným mocnostiam vôbec neprekáža, že katolicizmus v druhej svetovej vojne stál na strane fašistických krajín, čiže ich nepriateľov. Naopak, všetkými pákami masovej propagendy snažia sa zahladiť túto skutočnosť a odstraňujú všetky dôkazy o reakčnej činnosti katolicizmu v tomto období. Takto celou svojou silou pomohol svetový kapitál triednemu spojencovi — katolicizmu, prekonať povojnovú etapu — prispôsobenie sa svetu s novým patrónom, spojencom a pánom. Za túto životodarnú pomoc vrhá svetový katolicizmus, vedený pápežom Pium XII., všetky svoje sily na udržanie moci kapitálu, hlavne v západnej Európe, a na boj proti robotníckemu hnutiu, komunistom, ZSSR a hlavne mladým ľudovodemokratickým krajinám.

Vo Francúzsku, Taliansku, NSR a ďalších krajinách, okrem masových organizácií, po druhej svetovej vojne znovu sa vytvárajú katolícke politické strany, ktoré za pomoci svetového kapitálu postupne preberajú moc v krajine a doktrínu katolicizmu dosadzujú ako oficiálnu štátnu ideológiu. Podľa jej sociálneho učenia realizujú usporiadanie spoločnosti. Pritom postupne vytláčajú z mocensko-politického aparátu pokrokové sily, preberajú do svojich rúk výchovu mládeže, vzdelávacie zariadenia štátu. Aktivizujú na konformistickej platforme rozvetvenú sieť mládežníckych, ženských, roľníckych i robotníckych organizácií. Ideologicky ovládajú rozhlas, televíziu a tlač v týchto krajinách a pod heslom hájenia záujmov príslušníkov viery snažia sa rozbiť triednu jednotu pracujúcich a zatláčať zúrivou kampaňou antikomunizmu všetky pokrokové tendencie v krajine.[7] Katolicizmus sa snaží ovplyvniť spoločenský život v krajine. Počnúc rodinným životom pracujúceho človeka, až po formy jeho spoločenského vyžitia sa.

Svetový katolicizmus po upevnení moci kapitálu v krajinách západnej Európy vrhá sa spolu s celou imperialistickou, propagandistickou mašinériou proti socialistickým krajinám. A znovu pod heslom hájenia záujmov veriacich pokúša sa o rozvrat a likvidáciu najmä ľudovodemokratických krajín, lebo sa ukázalo, že ZSSR je proti ich propagande, pôsobiacej voči nemu už niekoľko desaťročí, imúnny. Toto sa nedalo čakať od mladých ľudovodemokratických krajín, kde mala rímskokatolícka cirkev, ako nosná organizácia katolíckeho hnutia, pomerne silné pozície. Jedna z významných akcií svetového katolicizmu

[7] Aby sme si vedeli predstaviť silu tohto hnutia, stačí uviesť, že okrem členov cirkvi (asi 500 miliónov ľudí) je len v politických organizáciách svetového katolicizmu organizovaných 35 miliónov členov.

proti ľudovodemokratickým krajinám bol dekrét Pia XII. z roku 1949 o exkomunikácii všetkých komunistov, aj tých, čo čítajú ich tlač a inak ich podporujú. Išlo o to, izolovať komunistickú stranu ako vedúcu silu robotníckej triedy, podkopať jej pozície a vplyv. Napriek tomu, že tieto snahy utrpeli fiasko, pokračovalo sa ďalej v činnosti vulgárneho antikomunizmu. Organizujú sa zrážky medzi cirkvou a štátom, snažia sa viesť veriacich k sabotovaniu procesu povojnovej výstavby, industrializácie a kolektivizácie v týchto krajinách. A keď ani tieto snaženia nie sú úspešné, pristupujú v úzkej spolupráci s mocenskopolitickými silami svetového kapitálu k organizovaniu kontrarevolučných pučov. Kontrarevolučná činnosť katolicizmu v každej socialistickej krajine od jej vzniku až po dnešné obdobie bola a je veľmi bohatá. Pre takúto činnosť sa svetový katolicizmus snažil využiť obdobie po XX. zjazde KSSZ v krajinách, kde bol vplyv rímskokatolíckej cirkvi tradične silný, ako napríklad v Poľsku a Maďarsku. Najmä očistný proces v strane, v štáte a celej spoločnosti, kritické prehodnocovanie päťdesiatych rokov, ostrého triedneho boja, veľkých spoločenských premien, zložitej výstavby socialistickej spoločnosti, veľkých úspechov, ale aj bolestných chýb a snáh o ich urýchlené odstránenie. Obzvlášť intenzívne využíva imperialistická propaganda a v rámci nej aj propagandistický aparát katolicizmu kritiku chýb z obdobia kultu osobnosti. Začali vyzývať pracujúcich v ľudovodemokratických krajinách do boja proti »stalinovcom«, »konzervatívcom«, a všemožne očierňovať komunistov veľmi strane a pevných marxistov. Cieľom bolo izolovať ich a nakoniec odstrániť. Tento tlak prenášali cez organizačný aparát rímskokatolíckej cirkvi, jej náboženské organizácie, a tiež cez príslušníkov rozpustených politických organizácií katolicizmu v týchto krajinách. Ďalej zahraničným rozhlasom najmä Slobodná Európa a Vatikán, ale stanice všetkých západoeurópskych kapitalistických krajín, kde je katolicizmus pri moci, obzvlášť NSR a Rakúsko. Aj na Západe organizoval Vatikán rozsiahle akcie. Okrem kázní v kostoloch proti „bezbožnému komunizmu" boli púte, rôzne modlenia, fakľové sprievody s určeným obsahom. Napríklad o jednej takejto akcii v Rakúsku Neue Zürcher Zeitung 19. IX. 1956 píše: „Viedeň zažila v stredu (12. IX. 1956) veľkú demonštráciu slobodného Rakúska proti komunistickému režimu v ľudových demokraciách. Po zotmení pohybovala sa procesia asi 30 000 katolíkov ulicou Ringsstrasse na Karlplatz, kde nový arcibiskup König s poukazom na pokyny pápeža Pia XII. protestoval proti prenasledovaniu kresťanov. Obrátil sa na všetko obyvateľstvo, aby nikdy nezabudlo na národy, ktoré sú na Východe a Juhovýchode vystavené krvavému potlačovaniu. Základnou myšlienkou bolo, že sa Viedeň nikdy nezmieri s trvalým potlačovaním susedných podunajských národov. V demonštračnej procesii sa nachádzali spolkový kancelár Raab, minister zahraničia Figel a minister vyučovania Drimmel."

Katolicizmus veľmi aktívne zainteresoval do akcie aj vysokoškolskú mládež. Najmä v NSR, Taliansku a Rakúsku sa konali kolégiá, prednášky a semináre, rôzne náboženské obrady s modlením mládeže za „mučeníkov mlčiacej cirkvi" v socialistických krajinách. Stále sa zintenzívňovala kampaň katolicizmu za oslobodenie „mlčiacej cirkvi". Organizovali sa výstavy o „zverstvách" komunistických štátov proti cirkvi. Pápež. Pius XII. vytvára v roku 1956 „Komisiu pre prenasledovanú cirkev", ktorá v druhej polovici roku 1956 vydáva

„Červenú knihu", v ktorej sa líčia európske socialistické krajiny ako nepresní prenasledovatelia veriacich. „Je to kniha, kde sa hovorí tvrdou rečou našej doby. Hovorí o krvavých výsmeškoch komunistického „cára", o zmiznutých a uväznených veriacich, uchváti nás svojim strachom v srdci, svojimi slzami, svojim znásilneným svedomím, svojimi rozbitými rodinami, svojimi telesnými mukami, svojimi neutešiteľným zúfalstvom. Aj tomu najchladnejšiemu čitateľovi stiahne sa srdce, keď sa zoznámi s pomermi vo všetkých krajinách, kde je náboženstvo prenasledované ako hanebný zločin. Veriaci sú tu drvení nehútostnou krvavou mašinériou komunizmu." Tak píše o tejto knihe dňa 24. 5. 1956 Neue Züricher Nachrichten. Kniha vyšla v stotisícových nákladoch vo všetkých svetových jazykoch a distribuovala sa tak medzi inteligenciou, ako aj prostým ľudom. V takomto duchu sa konala celá, veľmi intenzívna propaganda katolicizmu.

Keď sa v Poľsku, v Poznani roku 1956, začali nepokoje, tamojšia cirkev usmerňovaná Vatikánom prostredníctvom poľského episkopátu predstavovala najradikálnejšiu pravicovú silu, ktorá sa pokúšali pri vyvolávaní neporiadkov oviadnuť verejnú mienku a terorom zastrašiť revolučné sily krajiny. Toto sa im zásluhou jednotného a energického vystúpenia robotníckej triedy a nového vedenia strany, ktoré sa ukázalo ako skúsené, múdre a schopné správne marxisticky riešiť túto krízovú situáciu, nepodarilo. Pravicové a oportunistické sily na čele s kardinálom Wyszynskim si však vymanévrovali v tejto zložitej situácii za pomoci svetového katolicizmu priestor, ktorý ešte aj dnes využívajú na výpady proti moci robotníckej triedy. Vplyv tohto politického prúdu je dnes pomerne slabý, pretože propagandistický aparát štátu vždy zavčasu a s úspechom vie odhaliť taktiku a spôsob zneužívania viery veriacich na protipoľské, protiľudové a protištátne ciele svetového katolicizmu a reakcie.

Inú podobu mala účasť svetového katolicizmu v maďarskej kontrarevolúcii. Tu zaktivizovali okrem aparátu cirkvi a náboženských organizácií tiež monarchistické, iredentistické, fašistické a zločinecké živly, ktorým po odstránení moci robotníckej triedy v Maďarsku slúbovali autoritatívny režim — modernú monarchiu s O. Habsburgom na tróne. Išlo by o spojenie s Rakúskom a neskoršie aj ďalšími krajinami strednej Európy, o pokus stiahnuť vývoj v tejto oblasti späť, pred rok 1918. Akcia bola tak dopodrobna rozpracovaná, že O. Habsburg si už vyžiadal symboly kráľovskej moci od vlády USA[*] a po vypuknutí kontrarevolúcie sa ponáhľal do Maďarska. Aj tu vystupovali hlava rímskokatolíckej cirkvi ako hlavný predstaviteľ krajnej pravice — kardinál Mindszenthy. Tu na rozdiel od Poľska strana situáciu nezvládla, pretože pravicovooportunistickí činitelia v strane a vláde sústavne ustupovali tlaku pravice, až boli zbavení moci a mnohých, spolu s ostatnými komunistami, fyzicky zlikvidovali. V záverečnej fáze odstraňuje Mindszenthy ministerského predsedu Nagya, hlavného predstaviteľa pravicového oportunizmu v Maďarsku.

I. Nagyovi pomohla do funkcie pravica a oslavovali ho v období nástupu kontrarevolúcie, avšak v posledných dejstve aj jeho odstránili ako nepotrebnú figúru, ktorá splnila svoju úlohu a pre pravicové sily stala sa nepotrebná. V rozhlasovom prejave 3. 11. 1956 Mindszenthy sa vyhlasuje za ministerského predsedu a ozbrojená i nenásilná

[*] Maďarskými korunovačnými klenotmi disponuje vláda USA.

skupiny svojich prívržencov žiada, aby odstránili čo najskôr „dedičov skrachovaného režimu", t. j. pravicových oportunistov, a nastolili zriadenie bývalého stavovského Maďarska. To bolo vyvrcholenie kontrarevolúcie, ako aj kontrarevolučnej činnosti katolicizmu v Maďarsku. Svetový katolicizmus účasť v tejto ekelí vôbec nezastieral. Pápež Pius XII. celkom otvorene zasahoval do vnútorných vecí Maďarska. Hneď na začiatku kontrarevolúcie poslal horúci pozdrav Mindszenthymu a požehnanie jemu a všetkým kontrarevolucionárom, ktorí povraždili stovky nevinných ľudí v krajine. Ďalej urýchlene vydáva 2. 11. 1956 mimoriadnu encykliku na oslavu víťazstva kontrarevolúcie v Maďarsku. Je zaujímavé, ako pápež cynicky zneužíva vieru veriacich na zdôvodňovanie tak nehumánnej činnosti maďarských kontrarevolucionárov a politických cieľov kapitalistického sveta. V blahoprajnom telegrame Mindszenthymu z 1. 11. 1956 píše: „Čakujem pánu, že vypočul vrúcne prosby všetkých veriacich. Jeho milosť posilňuje Vašu vieru a cnosti, dáva im zažiariť uprostred všetkých tých zlých utrpení, ktoré ste museli pre Krista podstúpiť. Nech to znamená šťastný začiatok pre drahý maďarský národ."[8] O pár dní dochádza k porážke pravicových síl. Pápež to znáša veľmi ťažko, vydáva niekoľko vyhlásení, ktorými sa snaží rozpútať nenávistnú kampaň proti komunistickému hnutiu a socialistickým krajinám. Zachádza dokonca tak ďaleko, že dňa 16. 11. 1956 v rozhlasovom prejave k svetu žiada rozpútanie III. svetovej vojny, pretože „zotročenie Maďarska by bola príliš veľká cena za mier". Vatikán priamo vyzýval Západ, aby uskutočnil intervenciu, aby sa nebál a „aby neustupoval pred sovietskymi hrozbami". Pritom v čase maďarskej kontrarevolúcie napadli kapitalistické krajiny Francúzsko, Anglicko a Izrael Egypt, čomu pápež vo svojej encyklike z 2. 11. 1956 nevenuje skoro žiadnu pozornosť; oznamuje len, že sa modlí, ale za koho, to sa dodnes nevie. Svetový katolicizmus po potlačení kontrarevolúcie rozpútal protikomunistickú kampaň nielen na Západe, ale veľmi dlho sabotoval konsolidačný proces v samotnom Maďarsku. Napríklad 6. 2. 1957 vydáva pápež Pius XII. „Dekrét maďarským duchovným", v ktorom zakazuje uznať Kádárovu vládu, zúčastniť sa akejkoľvek činnosti v službách štátu pod trestom zvláštnej exkomunikácie, žiada, aby podporovali jedine kontrarevolučné živly. Bol to príkaz na sabotovanie konsolidačného procesu, na sústavné vyvíjanie konfliktov medzi cirkvou a štátom, čo sa potom

[8] Vatikán okrem aktívnej antikomunistickej a antisocialistickej propagandy pred a hlavne v priebehu maďarskej kontrarevolúcie v kostoloch a na cirkevných školách, v tlači, rozhlase a televízii, ďalej formou encyklík, posolstiev a verejných blahoprajných telegramov viedol aj intenzívnu diplomatickú a špionážnu činnosť zameranú na likvidáciu Maďarskej ľudovej republiky. »Vatikán vyslal do Maďarska svojich dôverníkov. Tak napríklad monsignore Rodhain, delegát Vatikánu, dostal sa až do hlavného mesta a rokoval s kardinálom Mindszenthym, ktorého Nagyova vláda práve vtedy vyslobodila z väzenia. Keď sa oboznámil so situáciou a odovzdal kardinálovi sumu, ktorú pápež poslal maďarským katolíkom, vrátil sa do Vatikánu a priniesol so sebou veľmi cenné tajné dokumenty. Onedlho na to tá istá cesta vykonal monsignore Zágon, rektor pápežského maďarského inštitútu, ktorý sa vrátil do Ríma s posolstvami maďarských biskupov. Neskoršie poslali zvláštnych pozorovateľov na rakúske hranice. Títo pozorovatelia udržiavali písomný styk s úradom pápežského štátneho tajomníka.« Biela kniha II., Bratislava 1957, str. 93.

vo svete zneužívalo ako dokumentačný materiál o prenasledovaní kresťanov v Maďarsku.[10]

Ďalšou kontrarevolučnou akciou svetového katolicizmu bola jeho významná účasť na príprave a uskutočnení intervencie proti Kube v roku 1961, financovanej a riadenej USA, Vatikánom a vysokým klérom Latinskej Ameriky.

Je známe, že katolicizmus má v Latinskej Amerike dosť silné pozície, nielen ideologické, ale aj mocensko-politické. Tieto si udržiava zložitým politickým manévrovaním v jednotlivých krajinách, a po II. svetovej vojne vďaka všestrannej podpore vládnucich síl USA. Táto spolupráca sa obzvlášť zintenzívnila po víťazstve revolúcie na Kube. Katolicizmus Latinskej Ameriky sa stal hlavnou ideovo-politickou silou, ktorá začala pripravovať kontrarevolúciu na Kube. V novembri 1960 usporiadala katolícka hierarchia, usmerňovaná Vatikánom a USA, v Buenos Aires „Mariánsky kongres", prvý na území Latinskej Ameriky. Už 5—6 mesiacov pred jeho začiatkom bola v kostoloch, v tlači a rozhlase silná antikomunistická kampaň proti Kube „ovládanej bezbožným krvavým komunizmom". Argentínsky primas kardinál Caggiano publikoval pred začatím kongresu list, ktorým ako popredný predstaviteľ hnutia katolicizmu v Latinskej Amerike udal hlavný tón celej akcii. V liste vyzýva k nekompromisnému boju proti komunizmu, ktorý „začal útok už aj na americký kontinent". Úpenlivo vyzýval všetkých veriacich, aby si uvedomili svoju zodpovednosť pred bohom a aktívne sa zapojili do boja proti „komunistickému nebezpečenstvu, ktoré ohrozuje svet". Toto zastrašovanie bolo inscenované hlavne pre juhoamerických roľníkov, ktorí tvoria 80 percent obyvateľstva Latinskej Ameriky a sú veľmi zaostalí, politicky neskúsení, preto sa práve tu čakal hlavný efekt antikomunistickej propagandy katolicizmu. Duchovenstvo Latinskej Ameriky hlásalo roľníkom, ktorí boli víťazstvom kubánskej revolúcie priamo fascinovaní, pod plášťom vierouky buržoáznu propagandu zameranú na znevažovanie revolučných síl na Kube. V tom období napríklad bolo bežným pozdravom medzi roľníctvom na dedine Viva Castro. No od „Mariánskeho kongresu" duchovenstvo začalo intenzívnu kampaň priamo medzi roľníctvom, kde na jednej strane s uznaním hovorilo o víťazstve kubánskej revolúcie, ale potom hrôzostrašne opisovalo jej následky. Roľníkom vraj revolúcia odoberie všetko, dom, políčko, dobytok, dokonca manželky a deti. Všetko je spoločné a štátne ujíd.[11]

Čo prekvapilo i tak skúsenú organizáciu, ako je rímskokatolícka cir-

[10] Svetový katolicizmus sa snažil všestranne brzdiť konsolidačný proces nielen v Maďarsku, ale aj v Poľsku. Na podporu kontrarevolučných síl v Maďarsku vydáva Pius XII. v roku 1956 encykliku Luctuosissimi eventus lastamur ad modum. V roku 1957 vydáva encykliku Invicti Athletae Christi adresovanú poľským katolíkom, v ktorej zlorečí na marxizmus a žiada ich, aby proti svojmu »neslobodnému postaveniu« bojovali. Ďalej ich žiada, aby proti moci robotníckej triedy a jej svetonázoru — vedeckému socializmu — »horlivo« propagovali »cirkevnú učenie«.

[11] Podobne a skoro v takej istej politickej situácii i u nás poukazovali na »krvavý komunizmus v Rusku« episkopáty rímskokatolíckej cirkvi za prvej republiky a slovenského štátu. Priamo klasickým príkladom takejto banálnej propagandy katolicizmu bola kniha Červené Slovensko od biskupa Škrabíka. Tieto v antikomunistickej argumentácii katolíckej propagandy cieľ vždy svätil prostriedky.

kev, bolo, že zastrašovanie minulo svoj cieľ. I napriek tomu sa na príprave kontrarevolúcie pokračovalo. Sústreďovali sa „bojovníci", poskytovali sa im finančné prostriedky, kupovali sa pozemky a budovy, kde sa títo podrobili výcviku pre nasadenie na Kube. Kontrarevoluční teroristi boli katolíckou politickou propagandou spracovaní tak, že boli presvedčení o záchrane vlasti pred „bezbožným komunizmom", o tom, že sú „boží bojovníci", ktorým bude vďačiť celý svet, keď zničia „dielo Antikrista".

Katolicizmus Latinskej Ameriky v USA predpokladal, že pád revolúcie za ich pomoci a pod vedením vládnúcich síl USA na čele s prvým katolíckym prezidentom Spojených štátov J. F. Kennedym je len otázkou času. Kontrarevolúcia sa mala začať akciou vnútri krajiny a mala byť podporovaná inváziou ozbrojených jednotiek, ktoré by zničili mocenské orgány revolúcie v krajine, nasadili biely teror a takto umožnili uchopiť moc. Tieto smelé plány katolicizmu a mocensko-politických síl USA boli založené na skutočnosti, že 90 percent Kubáncov je katolíkov (zo 6 mil. obyvateľov Kuby v roku 1960 bolo 5,5 mil. katolíkov), ktorých tamojší klérus sľúbil na Mariánskom kongrese v Buenos Aires ideologicky spracovať tak, že vystúpia proti Castrovi alebo budú aspoň pasívni pri jeho likvidácii. Treba si tiež uvedomiť, že v roku 1961 bolo zo 732 kňazov na Kube 500 cudzích — zväčša Španielov. Z nich väčšina bola fašisticky orientovaná a priamo organizovaná španielskou fašistickou vládnou stranou Falangou. A nešlo tu o obyčajných radových členov, ale skúsených propagandistov. V dôsledku patričnej politickej vyspelosti pracujúcich robotníkov, roľníkov a inteligencie nepodarilo sa katolicizmu ich revolučné odhodlanie naštrbiť. Napokon ani klérus nebol jednotný. Jedna časť sa pridala na stranu pracujúcich pod heslom „za kríž a za vlasť" a odmietla vo svojich farnostiach realizovať reakčnú ideologickú ofenzívu svetového katolicizmu, nadväzujúcu na rozhlasové stanice Latinskej Ameriky a USA. Tak sa stalo, že akcia na Kube sa nevydarila. Aj invázia bola porazená, napriek tomu, že medzi interventmi bolo množstvo katolíckych kňazov ako ideológov, povzbudzujúcich žoldnierov do akcie heslami, že bojujú za samého Ježiša Krista proti antikristom. U jedného z nich sa dokonca našlo aj vyhlásenie ku kubánskemu národu, vypracované vysokou hierarchiou Latinskej Ameriky, ktoré chcel prednieść po dobytí Havany v kubánskom rozhlase. Jeho obsah sa skladá z náboženskej demagógie a politických hesiel svetovej reakcie. Ako vieme, koniec tejto akcie imperializmu USA a svetového katolicizmu bol neslávny. Ako však ukazuje ďalší vývoj vo svete, vôbec sa z toho nepoučili.

Pozeráme sa teraz na niektoré rysy amerického imperializmu. Spojené štáty americké v II. svetovej vojne, ako aj v prvej veľmi zbohatli. Zbohatli z vojnového utrpenia sveta tak, že sa stali najbohatšou krajinou na svete. Krajinou, ktorá síce vystupovala na konci oboch vojen ako sebavedomý a pyšný víťaz, duchovne však zdeptaná a svetonázorove porazená. Buržoázny liberalizmus — svetonázor mladej Ameriky sa v štyridsiatych rokoch a vo vojnovom období úplne rozložil. Mnohí občania USA prestali veriť v ušľachtilé zásady buržoáznych revolúcií: „slobode, rovnosti, bratstvu", ktoré si svojským spôsobom prisvojil americký liberalizmus, keď videl, že v „slobodnom svete" nachádzajú uplatnenie práve opačné zásady. Nebezpečenstvo takéhoto stavu si

uvedomili aj vládnúce sily. Situáciu bolo treba urýchlene riešiť. Preto po II. svetovej vojne sa realizoval postupný prechod od liberalizmu k náboženstvu ako oficiálnej štátnej ideológii, ktorá je aj dnes svetonázorom bohatej Ameriky. Prechod nebol jednoduchý, veď liberalizmus mal silné pozície, najmä u starších generácií. Pomáhal tu však celý vedecký a propagandistický arzenál USA. Vrchol sa dosiahol v rokoch 1950—1955 pod vedením J. F. Dullesa. V USA sa celá táto akcia oficiálne označovala ako „náboženské vzkriesenie amerického národa".

Nezasvätení do tejto akcie to aj tak chápali. Kostoly pod tlakom silného propagandistického aparátu krajiny boli stále viac a viac preplnené, cirkevné organizácie rýchlo rozširovali svoj vplyv. Napríklad v roku 1958 sa 98 percent dospelého obyvateľstva hlási k nejakému náboženstvu.[12] V období rokov 1949—1953 zvýšil sa predaj náboženskej tlače o 140 percent.[13]

Silou štátnej propagandy bola rozširovaná popularita duchovenstva a zvyšovaná hlavne ich ideovo-politická autorita pri formovaní svetonázoru občanov USA. Celoštátny dotazníkový výskum USA v roku 1953 ukázal, že 40 percent Americanov pokladá kňazov za ľudí, ktorí „prinášajú najväčšie blaho krajine".[14] To je skutočne veľká názorová zmena, keď napríklad v tridsiatych rokoch liberalizmom nasiaknutá väčšina občanov USA pokladá náboženstvo za formálnu vec a kňaza za nositeľa konzervativizmu a predsudkov minulosti, ktoré brzdia duchovný rozlet slobodnej Ameriky, a keď sa uplatňovala v ústave zakotvená odluka. V záujme čo najpravdivejšieho pohľadu na táto otázku treba zdôrazniť, že značná časť občanov USA v tom období bola nábožná, hlavne v južných a západných štátoch. Náboženstvo malo svoje miesto v dejinách USA už od ich vzniku. Pomerne silne sa prejavovalo najmä v tradíciách krajiny, okrem klasických kereňov, z ktorých náboženstvo v tejto krajine žilo, aj preto, že mnohí významní americkí literáti a politici boli fanatickí veriaci.[15] Náboženstvo malo významné pozície v tom období aj vo výchove a osvete krajiny a v niektorých štátoch obmedzovalo rozvoj tried. V päťdesiatych rokoch v USA dochádza pri prechode k náboženskému svetonázoru ako oficiálnej štátnej ideológii, k veľkej výstavbe kostolov pre všetky náboženské organizácie. Hlavne v moderných sídliskách a stále sa rozvíjajúcich predmestiach, v univerzitných areáloch, pri vysokoškolských internátoch, stredných a základných školách, fabrikách a kasárňach.

[12] The Annal of the American Academy of Political and Social Science, Philadelphia 1960, p. 3.

[13] Statistical Abstracts of the United States, 1965, p. 42.

[14] Herberg, W.: Protestant, Catholic, Jew, New York 1950, p. 64.

[15] Dodnes známe puritánstvo (utočný rasovo podfarbený náboženský fanatizmus) buržoázie a hlavne maloburžoázie amerického Juhu a Západu, prejavujúce sa tiež v určitých ideologických tradicionalistických prvkoch v USA. Známy americký politik J. W. Fulbright o ňom píše: »Krížiacky puritánsky duch mal však mnoho spoločného s niektorými pofutovaniahodnými a tragickými udalostami amerických dejín. Zatiahol nás do zbytočných a nákladných dobrodružstiev a k víťazstvám, ktoré sa rozpadli... Naštastie puritanizmus nikdy nebol prevládajúcim prúdom v americkom myslení.« Fulbright, J. W.: Cýcha moci, Praha 1969, str. 259—260.

Napríklad takto vzrástla položka použitá len na výstavbu kostolov v období svetonázorovej preorientácie za desať rokov:

v r. 1948 251 mil. dolárov,
v r. 1959 už 935 mil. dolárov.[16]

To je len príspevok zo štátneho rozpočtu, ale niekoľkonásobne väčšie sumy získali cirkevné organizácie zbierkami od podnikov a jednotlivcov. V USA je okolo 250 vierovyznaní a štát každú cirkev všestranne podporuje. Vládnúcim silám krajiny ide o to, aby vzťahy medzi ľuďmi boli čo najviac presiaknuté religiozitou. Preto aj v oblasti umenia a kultúry štát nekompromisne presadzuje religiózny charakter tejto oblasti. Biblia sa tlačí v miliónových nákladoch a v atraktívnej úprave, ako bestseller, v najväčších vydavateľstvách. Knižný trh je neustále dobre zásobovaný dielami s náboženskou problematikou a robí sa im veľká reklama. Rozhlas a televízia vysielajú veľkú časť programu s touto tematikou. Filmy s biblickými námetmi majú najväčšie úspechy. Dnešný Američan je vychovávaný tak, aby náboženstvo pokladal za základňu morálky ľudstva a ateizmus za amorálnosť a cynizmus antispoločenských síl.[17] Tak to aj prevažná časť Američanov chápe. Cirkvi pod vedením svojej hierarchie všestranne adaptovali vlastnú doktrínu a organizáciu pre potreby americkej spoločnosti, a to do takej miery, že takmer úplne stratili svoj tradičný význam a náplň. Možno povedať, že náboženstvo je dnes chrbtovou kosťou „amerického spôsobu života". Cirkvi v USA sa úplne zmodernizovali. Dnes sa už vôbec nepodobajú cirkvám na začiatku 20. storočia. Napríklad činnosť tej alebo onej cirkvi sa vôbec nelíši od činnosti amerických klubov. Každá cirkev má športové, literárne, hudobné, rekreačné a iné spolky a organizácie, ktoré majú veľkú návštevnosť a aj duchovenstvo je pre takúto činnosť špeciálne školené. Cirkvi a náboženstvo sú v USA — ako hovorí Herberg — «znárodnené a zamerikanizované«. Napríklad každá cirkev nepokladá za centrum svojej činnosti a záujmu vieroučné alebo svoje špecifické teologické otázky, ale problémy vnútornej a zahraničnej politiky USA, pravda, nábožensky podfarbené. Stredobodom záujmu, napríklad v posledných rokoch, ale aj dnes, sú takéto problémy: ideová výchova Američanov (hlavne mládeže), vyučovanie svetonázorových základov amerického občana, rasová politika, vzťah ku komunizmu, k vojne vo Vietname atď. Ich názory a činnosť nielen že sa úplne zhodujú s postojmi vlády USA, ale mnohé cirkvi sú ešte viac zamerané doprava. Keď hovoríme o spoločenskej úlohe náboženstva v USA, hovoríme zároveň o úlohe katolicizmu. *Protestantizmus, katolicizmus a judaizmus sa v USA pokladajú za tri veľmi jedného a toho istého náboženstva.* Rozdiely medzi týmito tromi doktrínami sa pod tlakom mocenských síl štátu postupne a vytrvalo odstraňujú. Pritom ortodoxné tradičné kulty sa ponechávajú. K zjednoteniu došlo v obecnej náboženskej a ideovo-politickej polohe. Takto v USA sa sformovalo náboženstvo, o ktorom občanom krajiny hovoria, že je americké. USA tu však využili pre svoje mocenské ciele okrem doktríny aj náboženskú tradíciu, kultové obrady a celú organizačnú a kádrovú

[16] The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Part: Religion in American Society. Philadelphia 1960, p. 3.

[17] Každá typická americká rodina zo spoločenského hľadiska pokladá za nevyhnutné mať doma rodinnú bibliu.

vú sieť všetkých cirkví.[18] Vystupovať kriticky proti takejto funkcii náboženstva v americkej spoločnosti je nebezpečné. Chápe sa to ako antiamerická činnosť. Náboženstvo sa dnes považuje za hlavnú zbraň proti komunizmu.

Náboženská propaganda vysvetľuje veriacim spoločenský poriadok vládnuci v USA ako najspravodlivejší na svete, ktorý je vraj dedičom »ušľachtilých tradícií svetovej civilizácie«, režim s »absolútnymi hodnotami«, s »vierou otcov« a »večnými istotami«. Náboženská propaganda sa takto snaží odstrániť akýkoľvek kritický pohľad jedinca na režim a jeho orgány — štátny aparát a politiku vládnucich síl. Služobný charakter náboženstva a obzvlášť katolicizmu možno pozorovať v každej oblasti. Keď poznáme spomenutý stav, nemôže nás potom pobúriť vyhlásenie jedného z bývalých hlavných predstaviteľov svetového katolicizmu, hlavy katolikov USA, kardinála F. Spellmanna. Tento bezprostredný spolupracovník pápeža Pavla VI. na Štedrý večer roku 1966 v Saigone pri polnočnej omši, v kázni k americkým vojakom bojujúcim vo Vietname vyhlásil, že sú »bojovníci Krista« a vedú »svätú« vojnu proti komunizmu.[19]

Vládnuce kruhy USA preto nábožensky podfarbujú všetky významnejšie akcie štátu, hlavne keď ide o nespravodlivé vojny a utláčanie slabších národov. Preto sme rozumeli správam v tlači, že prezident L. Johnson pred každým vydaním rozkazu bombardovať niektoré mesto vo VDR (počas leteckého teroru USA voči VDR — E. K.), alebo inak eskalovať vietnamskú vojnu, sa vraj dlho so psom prechádzal okolo rieky a zbožne sa modlil. V správe ČTK z 23. 6. 1968 sa píše: »Krížnik Saint Paul bol včera ráno zasiahnutý pobrežnou paľbou VDR.« Kozmonaut USA F. Borman pri lete na Mesiac vzrušeným hlasom čítal celému svetu z rodinnej bibliе o stvorení sveta bohom. Prezident Nixon po šťastlivom pristátí kozmonautov na Mesiaci v televíznom prenose vysielanom do celého sveta nadšene zvolal: »Ďakujte sú jednotní v modlitbách, aby ste sa šťastlivo vrátili. Modlíme sa, veď nebo sa stalo súčasťou nášho sveta.« Pri návrate kozmonautov USA z posledného nevydareného letu na Mesiac museli sa títo ešte pred uvítaním na lodi

[18] Kultové obrady sa používajú pri oficiálnych vládnych procedúrach. Zasadnutia kongresu a senátu sa začínajú modlitbou. Náboženská frazeológia sa používa v štátnych dokumentoch, ako aj v politickej a diplomatickej reči. Výročné schôdze firiem a otváranie nových závodov sa začínajú náboženskými obradmi. Tak i na školách, na začiatku aj na konci školského roku sa nezaobídu bez slávnostných bohoslužieb. Obdobne je tomu v armáde, kde sa vyžaduje povinná návšteva nedeľných bohoslužieb, a každé väčšie alebo menšie vojenské cvičenie sa otvára a ukončí bohoslužbami a kázňou.

[19] Kardinál F. Spellmann okrem toho, že bol arcibiskupom v New Yorku a hlavou katolicizmu v USA, bol tiež členom pápežskej rímskej kúrie, jedným z najbližších dôverníkov pápeža, osobný priateľ vládnych činiteľov USA a generálny vikár ozbrojených síl USA. Preto jeho vyhlásenia vo Vietname nemožno vysvetľovať ako »nezodpovedný výbuch amerického jastraba«, ktorý je v rozpore s vianočným mierovým posolstvom pápeža Pavla VI. svetu. Tak o tom písala buržoázna tlač, aby zastrela pred očami veriacich sveta jednu zo základných čŕt svetového katolicizmu. F. Spellmann hovoril tak, ako bolo treba, so súhlasom Vatikánu, v záujme vládnucich síl USA, v súlade s mienkou cirkevných kruhov USA. Konečne nehovoril takouto terminológiou a v takýchto situáciách prvýkrát. Niekoľko desiatok prejavov podobného obsahu predniesol v čase kórejskej vojny k vojskám USA, ako aj pri početných častých inšpekciách vojsk NATO v Európe a inde.

spolu s protestantským pastorom pomodliť pred zrakmi celého sveta ďakovnú modlitbu.

Na každej dolárovej bankovke si môžeme prečítať: In God We Trust (Veríme v boha). Na amerických kostoloch visia americké zástavy. V tomto zmysle by bolo možné uviesť mnoho príkladov. Všetky potvrdzujú skutočnosť, že vládnuce sily USA sa všemožne usilujú stať sa náboženským epicentrom sveta, úplne si podriadiť svetové náboženské organizácie (protestantizmus, katolicizmus, judaizmus a sekty), ich riadiace centrá a potom ich bez ťažkostí využívať pre svoje mocensko-politické ciele. Katolicizmus v USA sa už dávno amerikanizoval. Zložitejšie však je úplne ovládnuť Vatikán a vôbec celé hnutie svetového katolicizmu. Hoci toto má viac ako konformný vzťah k mocensko-politickým cieľom USA a všestranne ich realizáciu podporuje, svoje akcie vo svete s nimi koordinuje, predsa sa bráni amerikanizácii celého hnutia. Počnúc pontifikátom pápeža Jána XXIII. snaží sa Vatikán ponechať si určitý manévrovací priestor, aby čo najlepšie slúžil záujmom celého kapitalistického sveta, a nielen USA. Táto taktika katolicizmu je postavená na vnútorných rozporoch kapitalistického sveta a vyviera tiež z obavy, že USA nemajú potrebné schopnosti byť jeho vodcom.

Hlavne je to problém agresívnych vojen — Čína, Kórea, Kuba, Vietnam a Nigéria — z ktorých USA ani jednu nevyhrali a vo svete najviac diskreditujú celé hnutie katolicizmu. Odzrkadľuje sa to nielen v poklese veriacich, ale aj voličov. V dôsledku toho sa stalo, že v mnohých krajinách pozície vládnúceho katolicizmu boli otrasené, dokonca v niektorých krajinách bol izolovaný od politickej moci.[20] Nehovoriac o tom, že tieto skutočnosti majú i svoju etickú stránku, ktorá sa veľmi citlivo odzrkadľuje v myslení najmä radového kléru. Dôsledkom toho je rýchly rast opozície zameranej proti riadiacemu centru — Vatikánu, jeho autoritám a politickému zameraniu celého hnutia. Tieto prúdy sú dnes v katolicizme vynárajú všade a podrobujú kritike nielen politickú prax hnutia, ale aj celú teoretickú oblasť doktríny, ktorá je v tragickom rozpore s dialektikou doby. Takýto stav je dnes vážnym problémom nielen vo Francúzsku, NSR, Rakúsku či Holandsku, ale aj v bigotnom Španielsku, kde má v súčasnosti mnoho práce so záchranou klérofašistického režimu po očakávanom odchode Franca. Viacej ako evidentný je aj v radoch zamerikanizovaného katolicizmu USA, ktorého tragicky preexponovanú servilnosť voči vládnúcim silám krajiny veľmi často pociťujú radoví duchovní, pôsobiaci vo Vietname ako vojenskí kaplánі. Prejavy v tomto zmysle nachádzame stále častejšie aj na stránkach najčítanejších amerických časopisov. »Úplne zrušiť vojenské duchovenstvo« píše Time v rubrike »Religion« zo dňa 21. 11. 1969. »Richard John Neuhaus z New York City obviňuje, že klerici vo vojenskej službe sa sami vystavujú duchovnej prostitúcii. V jeho názore je nerozriešiteľné protirečenie medzi kresťanskou výzvou k mieru a účasťou duchovných vo vojne, ktorú mnohí Američania považujú za zbytočnú alebo nemorálnu.« A ďalej sa konštatuje: »Vietnam je odlišný druh vojny a klerikálni kritici zahŕňajúc niekoľkých exkaplánov sa začínajú

[20] Došlo k tomu napríklad v krajinách s takou silnou klerikálnou tradíciou, ako je NSR alebo Rakúsko, ktoré oddávna boli mocenskou oporou svetového katolicizmu.

spytovať, či duchovný v uniforme môže byť skutočne úprimný k bohu, zatiaľ čo ostáva verný Pentagonu.«[21]

U týchto duchovných to nie je len otázka etiky, ale aj otázka ideovo-politická. Nielenže tu vidia najhmatateľnejšie amorálnosť svojho konania, ako spoluúčasť na surovej kataklizme vojny, ale mnohí poznajú aj antihumánnu podobu agresívnych politicko-mocenských cieľov USA. Cítia sa za tieto veci spoluvinní, keď musia upokojovať svedomie mladých Američanov, zbavovať ich zodpovednosti za vraždenie nevinných ľudí, ako v My Lai. Každodenne presvedčovať vojakov US Army o tom, že sú »hrdinovia Ameriky«, alebo ako im to tvrdil vodca amerického katolicizmu kardinál F. Spellmann »Kristovi vojaci«. Svojskosť, ale aj tragičnosť uvedenej servilnosti amerického katolicizmu si všímajú aj vlaceří americkí katolícki teoretici. Napríklad americká klerikálna sociologička Dorothy Dohen, odchovaná jezuitmi, venuje tomuto problému celú knihu: Nationalizm and American Catholicizm. Podstatu tohto problému charakterizuje takto: »Národ (t. j. vládnúce vrstvy USA — F. K.), ktorý má postavenie konečného arbitra ľudských záležitostí, nahrádza boha v církvi ako posledného sudcu človeka.«[22]

Treba však povedať, že kritických opozičných hlasov v USA, v radoch amerického katolicizmu nie je veľa. Väčšina ochotne slúži aj v prostredí vietnamskej džungle. Väčšina vojenských kaplánov ide vo svojej oddanosti režimu a americky chápanej zbožnosti tak ďaleko, že je schopná miesto šírenia »lásky k bližnemu« a »slova božieho« šíriť násilie a smrť na nevinných ľuďoch pre »slávu Ameriky«, ale aj pre »slávu božiu«, t. j. pre záujmy svetového katolicizmu, ako o tom píše Time: »Väčšina kaplánov slúžiacich vo Vietname sú však presvedčení o spravodlivosti americkej veci a niekoľkí ju podporili neobvyklým spôsobom. Napríklad jeden kaplán sám rád obsluhuje strojnu pušku M-60 z helikoptéry v Hue. Iný nosí dokonca, i keď je v Saigone, puzdro s pištoľou 45. Tretí, vtac z čestnosti ako zo záľuby priznáva: mohol by som zabiť človeka za sekundu, keď vidíte, akí sú Vietkong podlí, je ťažko sa od toho separovať.[23] Podlí, že si bránia svoju vlasť proti interventom a nechcú sa stať znovu kolóniou. Ako málo ľudskosti je v myslení tohto druhu hlásateľov »slova božieho«.

Takto *náboženská ideológia, povýšená na oficiálnu mocenskú doktrínu, plní cennú úlohu ópia pre regresívne sily krajiny, hlavne však udržuje v stave politickej letargie robotnícku triedu USA a tiež za pomoci propagandistických prostriedkov a štátnej moci izoluje komunistickú stranu. V tom je služba náboženstva, teda aj amerického katoli-*

---

[21] Time, 30. 5. 1969.

[22] Dohen, D.: Nationalizm and American Catholicizm, New York 1967, p. 188. V tejto práci autorka ukazuje tragickú tvar služobnosti katolicizmu v USA imperialistickým silám tejto krajiny. Napríklad o tom, ako Pavol VI. pri príležitosti 20. výročia Hirošimy v roku 1965 odsúdil zhodenie atómových bômb na Japonsko v roku 1945, píše: »Tieto slová vyjadrujú prinajmenšom kritiku Spojených štátov za zhodenie prvej atómovej bomby na civilné obyvateľstvo. A predsa kardinál Spellmann ako aj veľká väčšina katolíckej hierarchie Spojených štátov ostala potichu, nikdy nevyjadriši žiadnu kritiku spôsobu, akým Amerika ukončila svoju vojnu proti Japonsku.« Tamtiež, str. 151, je zaujímavé, že uvedený americký kardinál na poslednom vatikánsku koncile presadzoval, aby církev prijala tézu o použití atómových zbraní v lokálnych vojnách so socialistickými krajinami.

[23] Time, 30. 5. 1969.

cizmu pre kapitál USA najcennejšia. V iných podmienkach, ale s rovnakými cieľmi slúži katolicizmus kapitálu v európskych kapitalistických krajinách. Snaha »pokresťančiť« progresívne sily je aj tu zameraná na mládež a hlavne robotníctvo. Francúzsky episkopát robil pokus s »robotníckymi kňazmi«, ktorých úlohou bolo presadiť sa v robotníckom hnutí, a to priamo cez ich pracovné prostredie. Výsledkom bolo veľké fiasko a Pius XII. zakázal s týmto pokusom ďalej experimentovať.[24] Pokusy ideovo si čo najviac podrobiť robotníctvo ďalej pokračujú. Vo fabrikách sa poriadajú misie a rôzne pobožnosti. Keď nejde robotník do kostola, tak vozie kostol za ním na pracovisko. Majiteľ podniku ide cirkvi v tomto snažení všestranne v ústrety. V niektorých fabrikách v Taliansku postavili sochy Panny Márie, sv. Jozefa a sv. Františka a ďalších svätých do kvetinových záhonov na továrenských dvoroch.

Katolicizmus sa vrhá aj na revolučnú tradíciu 1. mája. Snaží sa ho pokresťančiť tak, že ho uznáva za cirkevný sviatok »Jozefa robotníka«.[25] Ďalším krokom v boji proti robotníckemu a komunistickému hnutiu bolo vytvorenie rozsiahlych organizácií katolicizmu v západnej Európe, takzvaných »občianskych výborov«, ktoré majú hlavnú úlohu — »boj proti komunizmu«. Je to voľnejšie združenie, ktoré podlieha organizácii »Katolícka akcia«, pravda, má omnoho väčšie pole pôsobnosti. Najaktívnejšie vystupujú v predvolebnom období. Terajší pápež ich všestranne podporuje. Vodcu tejto antirobotníckej, antikomunistickej organizácie, prof. Geddiho, Pavol VI. viackrát okázale prijal.

[24] Pioniermi v tomto experimentovaní boli v päťdesiatych rokoch francúzski duchovní. Utvorili dokonca »Národný sekretariát pre robotnícke misie«, ktorého vedúcim sa stal kanonik Bonnet. Mal k dispozícii 255 kňazov a 115 seminaristov. Bolo to riadiace centrum tejto akcie. Sám francúzsky primas kardinál arcibiskup Gerlier dovolil svojmu biskupovi, aby sa postavil na čelo jednej skupiny kňazov-robotníkov, zvliekol sutanu a navliekol robotnícke modráky. Miesto auta používal starý bicykel. Katolícky časopis Famiglia Cristiane o výsledku experimentu dňa 29. 6. 1957 píše: »Nedisciplinovanosťou niekoľkých kňazov, ktorí boli v prvom rade robotníkmi a až potom kňazmi, bol celý experiment bezvýsledný, tým viac, že skutočné výsledky boli ďaleko za očakávaním, a vpád kňazov do nábožensky krajiny francúzskych robotníkov nevykazoval žiadne pozoruhodné výsledky.« Tieto experimenty, pravda, nemohli skončiť inak ako fiaskom, pretože katolicizmus tu ako vždy ignoroval triedne hľadisko, t. j. že ide o najpokrokovejšiu a najrevolučnejšiu časť kapitalistickej spoločnosti. Túto skutočnosť, čo aj sami onedlho poznali, sa nevypláca podceňovať, hlavne v ideologickom boji. Dnes dáva Vatikán občas súhlas k sociologickému prieskumu religiozity medzi robotníkmi vo fabrikách pomocou »robotníckych kňazov«.

[25] »Kardinál Marcello Mimmo, arcibiskup z Neapola, celebroval dopoludnia dňa 1. mája pod širým nebom svätú omšu pred tisícami robotníkov pri príležitosti sviatku Jozefa robotníka. Neskoršie sa robotníci dostavili do Domu sv. Petra na audienciu k pápežovi, ktorú im tento poskytol vo Sviatok práce. Vo svojom prejave sa pápež zmienil o minulosti. Kto by sa bol odvážil pred sto rokmi dúfať, že jedného dňa právo a dôstojnosť robotníka nájdu v takých štátoch uznanie. A kto by bol pomyslel, pokračoval pápež, že napríklad pred 70 rokmi, keď začali májové oslavy, že tento 1. máj sa stane všeobecným sviatkom, ku ktorému sa nebudú ani štáty, ani cirkev stavať cudzo, a že cirkev tento 1. máj dokonca vyhlási za kresťanský sviatok robotníkov.« Takto referoval o tomto atraktívnom experimente katolicizmu Neue Zürcher Nachrichten dňa 2. 5. 1958.

Dôležité miesto zaujíma tiež pôsobenie na vedomie mládeže. Napríklad rímskokatolícka cirkev v NSR vychováva mládež podľa militaristických tradícií, antikomunisticky a antidemokraticky. Katolicizmus pred mládežou obhajuje aj fašizmus a cynicky ho označuje za menšie zlo ako komunizmus. Tvrdia mládeži, že Hitler sa učil od »komunistických diktátorov« Lenina a Stalina. Pri štátnom prieskume len 30 percent mládeže v katolíckych školách odsúdilo Hitlera. Náboženstvo sa vyučuje na všetkých školách ako povinný predmet päť—šesť hodín týždenne. To je viac ako čas vymedzený na fyziku, chémiu alebo biológiu či zemepis. Učiteľ musí vo všetkých predmetoch rešpektovať náboženskú doktrínu, čo znamená znižovanie úrovne základného vzdelania.[26] Tradičnú cirkevnú hudbu — organy — vytláča moderný big-beat, ktorý má prilákať mládež do religiózneho prostredia.

V západnej Európe v kostoloch, aj na kostoloch sú umiestnené francúzske, talianske, rakúske štátne zástavy. Európski buržoázni politici často celkom okázalo zneužívajú náboženské cítenie veriacich. Pred voľbami sa nechávajú ostentatívne fotografovať a filmovať pri náboženských obradoch, pútach či rôznych pompéznych cirkevných sprievodoch a modleniach. Zvlášť »cenné« sú takéto činy pri reprezentatívnej návšteve socialistických krajín. Tlač, rozhlas a televízia potom líčia prostému občanovi dotyčného buržoázneho politického činiteľa ako zbožného, cirkvi oddaného a hrdého katolíka, ako dobrého veriaceho.[27]

Účinok tejto propagandy a duchovného tlaku, zameraný na pracujúce vrstvy kapitalistického sveta, je však stále slabý a podľa ich predstáv dostatočne nepôsobí na ich vedomie.

»V samotnom Ríme len 20—25 percent obyvateľstva navštevuje nedeľnú omšu, vo Viedni len od 15—20 percent katolíkov sa hlási k svojej viere, v Španielsku je 30 percent robotníkov neveriacich.«[28]

To sú niektoré politicko-triedne postoje katolicizmu v zápasoch našej epochy, ktorých protiľudový, ale hlavne antisocialistický a antikomunistický charakter netreba zdôrazňovať.

---

[25] Údaje z prednášky dr. W. Billerbecka, Ústredný pedagogický inštitút, Berlín, 30. 3. 1965.

[27] O takomto atraktívnom počínaní de Gaulla pri štátnej návšteve v Poľsku a ZSSR buržoázna tlač písala ako o senzácii a odvážnom husárskom kúsku staručkého generála, ktorý sa ani v »bezbožnom« svete nesnažil zatajiť svoju jezuitskú výchovu. »V srdci ateistického štátu v leningradskom chráme Panny Márie Lurdskej išiel ostentatívne k prijímaniu.« (Bulletin ČTK 1963, č. 29—30 IX. 6.) Na druhý deň o takomto »prezieravom« čine francúzskeho prezidenta písal aj týždenník Paris Match. Svedčí o tom aj ostentatívna výmena listov medzi de Gaullom a kardinálom Wyszynským pri jeho návšteve v Poľsku v septembri 1967.

[28] Mčedlov, M. P.: Evoljucija sovremiennovo katolicizma. Moskva 1967, str. 159.

NOVÁ MYSL, zvláštní vydání, č. 1/72, únor 1972, str. 55. - 73.

Doc. dr. FRANTIŠEK KUBOVIČ, CSc.
Ústav marxizmu-leninizmu UK Bratislava

Politika svetového katolicizmu a ČSSR v rokoch 1968—1969

V. I. Lenin analyzoval a potom rozviedol Marxovu poučku o náboženstve a cirkvách a aplikoval ju na revolučnú prax svetového robotníckeho hnutia 20. storočia. Poukázal konkrétne na funkciu náboženstva a cirkvi v triednom zápase, na ich metódy a formy — najmä politického boja. »Marxizmus vždy pokladal všetky moderné náboženstvá a cirkvi, najrozličnejšie náboženské organizácie za orgány buržoáznej reakcie, slúžiace obhajobe vykorisťovania a omamovaniu robotníckej triedy.«[1]

Obzvlášť dôležité je, že odhalil ich triedno-politické zameranie. Tento dobre známy názor V. I. Lenina platí aj dnes a hlavne o svetovom katolicizme. Preto náboženstvo ako neoddeliteľná súčasť ideologickej výzbroje súčasného kapitalizmu bolo využité a všestranne zneužité nielen v kontrarevolučných akciách v Poľsku, Maďarsku, na Kube a v ďalších krajinách, ale v rokoch 1968—1969 aj v Československu. Vzhľadom na religiózne tradície z minulosti hral katolicizmus dôležitú úlohu aj v »obrodnom« procese v Československu.

Svetový katolicizmus začal pôsobiť na Československo rôznymi cestami a formami, pritom poučený z neúspechov z činnosti v socialistických krajinách postupoval opatrnejšie. Neútočil priamo na problémy a objekty záujmu našej spoločnosti, ale postupne ich stále viacej spochybňoval. Preto ich propagandistický aparát si osvojil aj marxistickú terminológiu a zaútočil v úzkej koordinácii s mocen[illegible]mi silami svetového imperializmu na základy marxizmu-leninizmu. Získaval dôveru filozofov, sociológov a politikov v Československu teóriou konvergencie (Theilhard de Chardin — jeho práce a myšlienky boli v tomto zmysle intenzívne šírené), ktorú usilovne propagoval v »dialógu« medzi marxizmom a katolicizmom. Hlavným funkcionárom katolicizmu, ktorého poveril pápež vedením, organizovaním a koordináciou ideologického boja s ateizmom v socialistických krajinách, bol kardinál König; hlava rímskokatolíckej cirkvi v Rakúsku, jeden z ideových aranžérov maďarskej kontrarevolúcie. Predstavitelia katolicizmu organizovali veľké konferencie a sympóziá, ktoré maximálne využívali na stupňovanie politického tlaku a z ktorých jedna sa im podarila realizovať aj v ČSSR.

Nebezpečnej konvergenčnej hre podľahli aj mnohí marxistickí teo-

[1] Lenin, V. I.: Spisy 15, Bratislava 1958, str. 353.

rotici ako R. Garaudy, u nás napríklad Hraníčka, V. Gardavský, E. Kadlecová, M. Machovec a ďalší.

V politickej oblasti sa katolicizmus hlásil k socializmu s »ľudskou tvárou«, k účasti na »obrodnom« procese. Z rôznych konferencií, aktívov a iných akcií katolíckeho duchovenstva a veriacich posielali A. Dubčekovi pozdravné listy a telegramy. Napríklad biskup A. Lazík ako jeden z prvých poslal v júni 1968 A. Dubčekovi telegram, v ktorom ho ubezpečoval, že ho bude podporovať katolicizmus, ak naďalej pôjde nastúpanou cestou. V auguste 1968 sa na Slovensku modlilo za Dubčeka, dokonca niektoré cirkevné obrady boli vysielané aj vatikánskym rozhlasom. Pritom arcibiskup Nécsey a biskup Lazík vyhlasovali boj marxizmu-leninizmu a KSČ, ktorej hlavným predstaviteľom bol A. Dubček. Mnohí marxistickí teoretici očakávali, že v dialógu pôjde zo strany katolicizmu aj o seriózne a kritické prehodnotenie tragických chýb a omylov minulosti. Domnievali sa, že katolicizmus sa chce v nových podmienkach humanizovať, demokratizovať a modernizovať, že chce úprimne nájsť cestu spolužitia, pochopenia a trvalej spolupráce so socialistickou skutočnosťou, u nás aj vo svete. V encyklike Pavla VI. »Ecclesiam suam« sa píše: »Cirkev musí dôjsť k dialógu so svetom, v ktorom jej je súdené žiť.« Aké však bolo rozčarovanie niektorých politikov, keď zistili, že je to zásadný omyl, že katolicizmu ide o staré (síce čiastočne teoreticky a metodicky upravené) antisocialistické a antikomunistické formy ideologického boja, o mocensko-politické ciele, známe už z rokov 1945—1948 a 1949—1951. Namiesto snahy o vzájomné pochopenie, hľadanie svojho miesta v socialistickej spoločnosti, kritického prehodnotenia svojich negativistických antihumánnych a antisocialistických postojov minulosti, útočili na socialistické zákony, inštitúcie, ideológiu a politiku. To, že politickí predstavitelia katolicizmu na Slovensku zvolili v krízovej situácii v rokoch 1968 až 1969 krajne pomýlenú a maximálne stereotypnú taktiku v politickom boji, ktorú už dávno nepoužívajú ani v kapitalistických krajinách Európy, z toho vyplývalo, že tieto sily u nás v päťdesiatych až šesťdesiatych rokoch stratili politickú kontinuitu s vlastným hnutím svetového katolicizmu. Ďalej, že kríza prišla nečakane, veľmi rýchlo, našla ich nepripravených, bez vnútropolitickej analýzy ČSSR — bez celkovej politickej koncepcie, nemalí na rozdiel od maďarského a poľského klerikálizmu roku 1956 (alebo proti Kube roku 1961) vypracovanú taktiku mocenského zápasu, ako aj jej hlavné úlohy a ciele, ktoré chceli dosiahnuť. Preto boľ ich nástup úplne živelný a nesúrodý. To, že v politickom a ideologickom boji pokračovali približne tam, kde roku 1948—1949 prestali, bolo zapríčinené aj tým, že politická avantgarda sa skladala v rozhodujúcej miere z politických prominentov HSĽS alebo mladších — trestne postihnutých socialistickým štátom v päťdesiatych rokoch. Išlo o bezprostrednú reakciu na pomerne rýchly rozpad strany a väčšiny mocenských orgánov štátu (január—máj 1968), čo sa na Západe všeobecne nečakalo. Napríklad Vidra, exponent politického katolicizmu a K-231 na Slovensku, na tlačovej konferencii v marci 1968, po zakladajúcej schôdzi Organizácie na ochranu ľudských práv, vystupoval a argumentoval, ako keby socialistický spoločenský poriadok v ČSSR už neexistoval, a preto pri výklade politických cieľov svetového katolicizmu nepoužil socializmus vôbec do úvahy.

Predstaviteľov katolicizmu u nás povzbudzoval úspech poľského katolicizmu z roku 1956, ktorý si vydobyl značný politický priestor práve

politikou negácie a nie spolužitia so socialistickým štátom. Preto aj ich požiadavky boli útokom na náš socialistický systém; s cieľom získať stratené pozície. Žiadali rehabilitáciu celej rímskokatolíckej cirkvi a svoju činnosť v boji proti výstavbe socializmu a sociálnej spravodlivosti, proti industrializácii Slovenska, proti kolektivizácii, proti školskej a kultúrnej politike KSČ atď. označovali ako hrdinský boj za právu cirkvi. Pri pohľade na činnosť katolicizmu v minulosti išli dokonca tak ďaleko, že obhajovali A. Hlinku, J. Vojtaššáka, J. Tisu a celý slovenský štát. Nárokovali si úplnú rehabilitáciu, odškodné a vedúce postavenie v nastupujúcej avantgarde politického katolicizmu. »V slovenskom štáte nerozkazovalu katolícka cirkev, ani kňaz Tiso ako prezident, ale boli to beráteri, ktorí plnili vôľu Hitlera a boli riadení z Berlína«[2] — vyhlásili, zástupcovia cyrilometodejskej bohosloveckej fakulty I. Vegh a V. Dorník v diskusii v rámci »dialógu«, usporiadanej redakciou študentského časopisu ECHO na Univerzite J. A. Komenského. Teda nie Tiso a jeho štátny a politický aparát, HG a HSĽS, v ktorých slovenský katolicizmus hral hlavnú úlohu, ale nejakí beráteri, riadení z Berlína. V. Trstenský v článku uverejnenom v Katolíckych novinách o J. Vojtaššákovi napísal: »biskup ľudomil, apoštol a mučeník. Z veľmi ťažkých útrap života ho vyslobodila pred troma rokmi — 4. augusta 1965 — v nemocnici v Ríčanoch smrť. Pochovali ho v Zakamennom. Protiľudový biskup, zločinec ... tak sa rečnilo v rokoch 1948 až 1951 na rôznych aktívoch, žiaľ, i na kňazských tzv. mierových schôdzkach, vravelo sa v rozhlase, písalo sa v tlači o nebohom najdôstojnejšom spišskom biskupovi Jánovi Vojtaššákovi.«[3] Ďalej autor opisuje tohto vysokého klérofašistického hodnostára slovenského štátu, osobného priateľa A. Hlinku, ako strašnú obeť kultu osobnosti a prekrásneho človeka.

Veľká časť marxistických filozofov, sociológov a politikov sa zbavila ilúzie o »dialógu« so svetovým katolicizmom. Spoznali, že nemožno zmieriť nezmieriteľné, umelo zlučovať rôznorodé ideologické prvky svetových názorových sústav, ktoré sa vo svojej podstate vzájomne popierajú, z ktorých každý reprezentuje iný pól v triednom zápase spoločnosti. Túto skutočnosť nám potvrdzuje samotná činnosť rímskokatolíckej cirkvi a jej predstaviteľov v rokoch 1968--1969, keď na politickom fronte mohla slobodne rokovať bez regulačného tlaku socialistického štátu v zmysle cieľov a záujmov svetového katolicizmu.

V politickej oblasti svetový katolicizmus vo vzťahu k ČSSR volil taktiku dvoch tvárí. Na jednej strane útočil na Československo ako na krajinu, kde vládne »bezbožný komunizmus«, na druhej strane oddeľoval od socialistickej spoločnosti veriaci ľud, ktorý pápež sústavne požehnával a posielal mu »otcovské« pozdravy. Na jednej strane hovoril o snahe dohodnúť sa s československou vládou o cirkevných otázkach, na druhej strane mal útočné prejavy proti socialistickému poriadku u nás. Z tohto obdobia je známy pápežov prejav v rímskych katakombách, kde hovoril o domnelých mučeníkoch cirkvi v socialistických krajinách, v ktorých vraj vládne »moderné prenasledovanie cirkvi«. Ďalej to boli prejavy tiahlych biskupov P. Hnilicu a M. Rusnáka na II. vatikánskom koncile, kde vystupovali vraj v mene československých »biskupov, ktorí nemohli prísť na koncil«. Našu

[2] ECHO, 31. 5. 1968.
[3] Katolícke noviny, 28. 6. 1968.

vlasť opisovali doslova ako krajinu koncentračných táborov, strachu a utrpenia väčšiny občanov štátu. Ďalej to bol prejav kardinála Bertrama a ďalších predstaviteľov katolicizmu v Assisi na konferencii kresťanského spolku Pro Civitate Christiana. Aj tu útočili celkom nevyberaným spôsobom na socialistický spoločenský poriadok v Československu. Na Západe bolo v rokoch 1967—1968 usporiadaných niekoľko putovných výstav o prenasledovaní veriacich v ČSSR, o »miličiacej cirkvi«. Katolícka tlač na nás neustále útočila, na druhej strane však chválila opatrne a pravicové sily, najmä katolícke hnutie.

Vatikán všestranne využíval náboženstvo k politickému tlaku na našu republiku. Intenzívne lichotil hlavne Slovensku. Rok 1968 vyhlásil za Cyrilometodejský. Zorganizoval mnoho osláv a aktívov s predstaviteľmi katolicizmu na Slovensku, početné návštevy našich občanov na audienciách u pápeža, ktorý sa im nikdy nezabudol poďakovať za to, že tak strašne trpeli za svoju vieru. Tieto návštevy vo Vatikáne organizoval biskup P. Hnilica, ktorý navštevoval hotely a autokempingy v Ríme a pozýval, prípadne aj sám sprevádzal slovenských turistov na audienciu k pápežovi.

Aj v takejto podobe sa prejavoval tlak svetového katolicizmu na ČSSR zvonku. Aká však bola jeho činnosť vnútri krajiny? Treba povedať, že duchovenstvo, ako aj funkcionári rímskokatolíckej cirkvi boli v rokoch 1968—1969 rozdelení zhruba do troch skupín:

a) skupina, ktorá sa úprimne snažila riešiť problémy vzťahu medzi štátom a cirkvou, ktorá hľadala miesto a poslanie tejto náboženskej organizácie v socialistickej spoločnosti, ktorá odmietala trieďne, antisocialistické zameranie katolicizmu ako potenciálneho ideovo-politického nepriateľa robotníckeho a komunistického hnutia; teda aj socialistickej spoločnosti v ČSSR. Odmietala snahu, aby rímskokatolícka cirkev v ČSSR bola súčasťou ideovo-propagandistického frontu mocensko-politických síl kapitalistického sveta. Táto skupina bola roku 1968 pravicovou skupinou označovaná za »zdiskreditovaných nositeľov deformácií« a »zradcov záujmov cirkvi«;

b) skupina skladajúca sa z pravicových prúdov, medzi ktorými bol pomerne veľmi silný prúd duchovenstva i laikov-klerikálov, ktorí v období slovenského štátu alebo v rokoch 1945—1948 a 1949 až 1951 zastávali rôzne funkcie v štátnom aparáte, v HG, HM, HSĽS. Celá táto skupina držala krok s pravicovými silami v krajine. Udávala tempo a náplň »obrodného« procesu na cirkevnom úseku;

c) skupina, ktorá politicky váhala, nepridávala sa ani na jednu, ani na druhú stranu. Bola veľmi často vo svojej bezradnosti a v dôsledku dezinformácie zneužívaná pravicou.

Po januári 1968 neustále rástol tlak pravice na skupinu duchovenstva spolupracujúceho so socialistickou spoločnosťou, hlavne na predstaviteľov organizácie Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva. Nadobudol takú intenzitu, že celoštátny výbor tejto organizácie, na čele s dr. Plojharom, sa v marci 1968 vzdal svojej činnosti. To bol prvý úspech klerikálnej pravice. Tlak však pokračoval a premyslene sa menil na činy. »Odčleňoval« od »zdiskreditovaných živlov«, t. j. od pokrokovej časti duchovenstva, Katolícke noviny, Spolok sv. Vojtecha, Charitu a intenzívne pracoval na vytvorení organizácie, ktorá by využívala náboženstvo na presadenie sa v politicko-mocenskej oblasti. Takouto organizáciou sa mala stať celoštátna organizácia politického katolicizmu Dielo koncilovej obnovy (DKO). Jej zakladajúca konferencia bola v Bra-

tislave 17. apríla 1968 a celoštátny zjazd DKO na Velehrade 14. mája 1968. Spomeniem len niektoré požiadavky, ktorú na nich odzneli:

Na Slovensku a v Čechách vytvoriť samostatné cirkevné »provincie«, odstrániť dozor štátu nad cirkvami, t. j. likvidovať funkcie cirkevných tajomníkov na ONV a KNV, na bohosloveckých fakultách a úplne odstrániť cenzúru tlače. Žiadali rozšírenie cirkevnej tlače podľa ich potrieb, umožniť Spolku sv. Vojtecha v Trnave činnosť bez obmedzenia a kontroly zo strany štátu. Uzákoniť Dielo koncilovej obnovy a zrušiť organizáciu Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva. Novelizovať, alebo zrušiť doterajšie zákony upravujúce vzťah medzi cirkvou a štátom a podľa ich požiadaviek vypracovať nové. Ďalej žiadali v krátkom čase obsadiť voľné biskupské stolice, samozrejme podľa predstáv Vatikánu, povolenie mužských a ženských rádov; výhradné právo zasahovať do cirkevných vecí a disponovať s duchovenstvom »môžu mať len ordinári«. Rozšíriť vyučovanie náboženstva na základných a stredných školách, povoliť pôsobenie náboženskej propagandy medzi mládežou a dospelými formou exercícií, misií atď. Bohoslovecké fakulty pričleniť k univerzitám a teológov prijať za členov novovytvárajúceho sa Zväzu vysokoškolákov. Katolíkom umožniť zastávať dôležité funkcie v štátnom aparáte, v oblasti výchovy, vzdelávania, vedeckého výskumu, v ZNB, v politike a v propagandistickom aparáte. Z verejného života odstrániť všetkých, »ktorí nesú vinu za minuloročné deformácie,« ktorí uskutočňovali Február a výstavbu socializmu v päťdesiatych rokoch, čiže dôsledných bojovníkov za socializmus, marxizmus. Ďalej žiadali rehabilitáciu a návrat všetkých kňazov a rehoľníkov ktorí sú mimo pastorácie (takmer všetkých politických delikventov), revíziu procesov s katolíckymi biskupmi, s kňazom A. Hederom, rehabilitovať celú rímskokatolícku cirkev. Okrem iného chceli slúžiť bohoslužby v internátoch, v kasárňach, vyvesiť kríže a vysluhovať sviatosti v nemocniciach, zaviesť pravidelné vysielanie rozhlasu a televízie s náboženskou tematikou, utvoriť laické rady pre upevnenie a rozšírenie vplyvu cirkvi medzi veriacimi, urýchlene stavať kostoly a fary v nových sídliskách, na dedinách, postaviť ďalšiu novú bohoslovecká fakultu atď.

Takéto a mnohé ďalšie požiadavky kládli veľmi dôrazne najvyšším predstaviteľom štátu. Bola to veľmi dôležitá časť pravicového nátlaku na vedúce orgány krajiny. V »Memorande katolíckeho duchovenstva na Slovensku predstaviteľom ČSSR« z augusta 1968, ktorým urgovali požiadavky z bratislavskej konferencie a zo zjazdu Diela koncilovej obnovy, sa v závere píše: »My, katolícki kňazi, spolu s našimi legitímnymi ordinármi a veriacimi, ktorí tvoria *väčšinu na Slovensku*, podali sme úprimne ruku k spolupráci v nových podmienkach v tomto štáte a nazdávame sa, že predstaviteľia štátu ju prijmú s tou istou ochotou a plne sa pričinia, aby sme sa aj my cítili plnoprávnymi občanmi. Nechceme veriť, že by niekto aj po toľkých smutných skúsenostiach chcel z nás opäť urobiť mlčiacu cirkev a vháňať nás do katakomb.«[4]

[4] »Uplynulých dvadsať rokov bolo pre nás katolíkov trpkých, bolestných a ťažkých. Biskup! a ordinári nemohli slobodne vykonávať svoju cirkevnú jurisdikciu, veď mali pridelených vládnych splnomocnencov, ktorí kontrolovali ich účinkovanie...« (Kultúrny život, 12. 4. 1968.) Tak píše hlava katolicizmu na Slovensku, biskup Nécsey, o prirodzenej kontrole štátu, ktorou tento po smutných skúsenostiach znemožňuje politický boj katolicizmu proti socialistickému zriadeniu, ako veľkú krivdu, či zločin.

Uvedené »memorandum« má ďalej vyzývavý a arogantný tón, útočiaci správa na »predstaviteľov ČSSR« s vlastnými politicko-mocenskými ambíciami. Snažilo sa zastrašovať svojím vplyvom, vyvolávať u veriacich ilúzie o tom, že tvoria väčšinu národa, ktorú vraj vo vhodnom okamžiku môžu premeniť na politickú silu, asi tak, ako to urobil Mindszenty v Maďarsku a Wyszynski v Poľsku. Alebo vykresťovanie priamo apokalyptického utrpenia cirkvi v období zostreného triedneho boja v päťdesiatych rokoch, keď katolicizmus pod vedením Pia XII. stál v prvých radoch doslova nekompromisného boja proti vymoženostiam socialistickej revolúcie u nás. Terminológia »mlčiace cirkev«, ktorou je označovaná rímskokatolícka cirkev v socialistických krajinách, ako aj spravodlivé opatrenia socialistického štátu voči niektorým predstaviteľom katolicizmu pre ich protištátnu činnosť, boli zneužité na tvrdenia, že u nás je cirkev prenasledovaná, kostoly sú pozatvárané, že cirkev žije v »katakombách«. To je terminológia západnej buržoáznej propagandy, ktorú roku 1968 prevzal katolicizmus v ČSSR. Prejavovala sa aj takmer fanatická nenávisť voči skupine duchovenstva, ktorá spolupracovala so socialistickým štátom a snažila sa negovať v cirkvi jej protiľudový a antisocialistický charakter, typický pre celý svetový katolicizmus. Snažili sa ich úplne vytlačiť zo všetkých sfér politického vplyvu, úplne ich odzbrojiť ako hlavnú prekážku ich politického nástupu.

»Protestujeme proti tomu, aby niektorí predstavitelia štátnych úradov, do ktorých kompetencie spadajú cirkevné záležitosti, poskytovali podporu *zdiskreditovanej hŕstke kňazov a nositeľom deformácií z radov bývalých funkcionárov zaniknutého Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva* pri obsadzovaní cirkevných inštitúcií, ako sú Spolok sv. Vojtecha, Charita, bohoslovecká fakulta, seminár, Katolícke noviny atď.« Toto bolo stanovisko pravicovej skupiny katolíckeho duchovenstva na Slovensku vyjadrené v »memorande«. Názorný príklad »dialógu« s progresívnymi silami v ich vlastných radoch, ako ho potom asi chceli viesť »... so svojimi neveriacimi spoluobčanmi«, si ľahko možno domyslieť.[5]

Predstavitelia tohto nastupujúceho prúdu na čele katolicizmu u nás v záujme cieľov a predstáv svetového katolicizmu a jeho ideovo-politických spojencov neostali len pri žiadostiach, protestoch a memorande, ale začali ihneď aj konať. Výsledky II. vatikánskeho koncilu boli pláštom, do ktorého sa zahaľoval ideovo-politický nástup antisocialistických síl v rímskokatolíckej cirkvi. Bolo to tiež ideovo-politické vy-

[5] Alebo: »Naši páni biskupi... jasne a jednoznačne vyhlasujú, že túto obnovu nijako nemôžu reprezentovať a v jej mene hovoriť ľudia nábožensky a mravne skompromitovaní, ktorí by celý proces obnovy len brzdili, ktorí sa obnovy boja, ktorí obnove nedôverujú, ide výlučne o čierne ovečky nášho ovčinca...« (Katolícke noviny, 5. 5. 1968.) Ide o odstrel predstaviteľov katolicizmu, ktorí presadzovali spoluprácu so socialistickým štátom. Obzvlášť drsný bol útok na kapitulárneho vikára Decheta. Predstavitelia ilegálne vytvoreného pravicového DKO v Banskej Bystrici napísali obežník, ktorý sa čítal v kostoloch nielen v Banskej Bystrici, ale v celej diecéze. Tu bol Dechet napadnutý ako zradca cirkvi a žiadalo sa jeho okamžité odstránenie pre jeho spolupracu so socialistickým štátom. Tento tlak skončil smrtou kapitulárneho vikára. Mali tiež výhrady proti kontrole štátu, t. j. cirkevným tajomníkom na ONV a KNV, a žiadali ich okamžité odstránenie.

užitie kultu Cyrila a Metoda nielen z náboženského, ale aj z nacionalistického hľadiska.[6]

Povzbudením týchto síl, ktoré prichádzalo z centra katolicizmu, bolo vymenovanie Berana za kardinála a v máji 1968 Nécseya za arcibiskupa. Cirkevná hierarchia ČSSR roku 1968 chodila sa neustále radiť do Vatikánu a podávala hlásenia o situácii v krajine. Nadväzovala kontakty s ľudáckou, ako aj pofebruárovou emigráciou, radila sa celkom verejne v propagandistických antisocialistických centrách Vatikánu. Napríklad Ústav Cyrila a Metoda v Ríme, združujúci hlavne ľudácku emigráciu, inštruoval 15. septembra 1969 slovenské duchovenstvo, keď mu celkom otvorene radil, ako bojovať proti socialistickému spoločenskému poriadku v zmysle záverov koncilu a smerníc svätého otca, ako obratne zneužívať náboženské cítenie veriacich pre politické záujmy svetového katolicizmu. Iste aj podľa týchto rád nečakali mnohí predstavitelia cirkvi na rozhodnutie vlády a uzákonenie ich požiadaviek, na uskutočnenie úprav zákonov, ale začali svoje požiadavky a predstavy okamžite uskutočňovať.

Najskôr úplne izolovali štátny dozor, ako aj časť duchovenstva, ktorá spolupracovala so socialistickým štátom, a funkcionárov Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva. Ovládli Katolícke noviny, Spolok sv. Vojtecha, Charitu a bohoslovecká fakultu. Podľa smerníc A. Lazíka presadili teológovia Cyrilometodejskej fakulty svojho zástupcu do vedenia novovzniknutého Zväzu vysokoškolákov Slovenska. Vytvorili Dielo koncilovej obnovy po celej krajine, organizovali skupiny náboženských aktivistov, ktoré využívali ako dočasnú organizačnú štruktúru pre rozširovanie tlače, propagandy a hlavne svojho politického vplyvu. Spoluvytvárali a vplývali na novovzniknutú pravicovú, antisocialistickú organizáciu Na ochranu ľudských práv.[7] Prejavovali veľkú úctu pápežovi, organizovali púte do Ríma v rámci Cyrilometodejského roku. Túto skutočnosť katolicizmus veľmi intenzívne ideologicky využil na Slovensku. Organizovali sa rozsiahle ďakovné púte, náboženské prísahy, odprosenia (Levoča, Šaštín 1968).[8] Oslavovali sa košickí mučeníci, až k fanatizmu sa rozvíjal mariánsky kult. Robili sa veľkolepé plány o prenesení telesných pozostatkov svätého Cyrila z Ríma do predpokladaného novovybudovaného chrámu v Bratislave. Putovalo sa aj s relikviami svätého Cyrila po slovenských dedinách.

---

[6] V Čechách sa snažil Vatikán v spolupráci s cirkevnými predstaviteľmi obnoviť vedľa kultu sv. Václava kult »Pražského jezuátka«. Z podnetu samotného pápeža bola organizovaná veľká púť klerikálov z Ríma do Prahy k tejto religióznej atrakcii. Uvedené »jezulátko« vydáva Vatikán v roku 1969 aj na poštových známkach, čo je z hľadiska vatikánskych štátnych tradícií nevídaná pozornosť.

[7] »Organizácia na ochranu ľudských práv« vznikla v marci 1968 ako slovenská odroda K-231. Hlásila sa ideovo-politicky k politickému katolicizmu. Bola organizačne spojená s DKO, išlo o druhé železko v ohni katolicizmu na Slovensku v politických bojoch roku 1968—1969.

[8] Organizované šírenie náboženského fanatizmu a jeho politické zneužívanie proti socialistickému zriadeniu u nás nadobudlo v rokoch 1968 a 1969 nevídaných rozmerov. Na púť na Staré Hory dopravilo pútnikov viac ako 200 autobusov. Na púť k Panne Márii Levočskej 1987 autobusov. Ešte väčšia účasť bola na púti k «Matke Sedmibolestnej patrónke Slovenska« v Šaštíne. Tamojší kostol pápež Pavol VI. povýšil na »baziliku«, čím chcel zdôrazniť význam tohto najväčšieho pútnického miesta katolicizmu na Slovensku. Najvýznamnejšie však boli púte k sv. otcovi do Vatikánu v Cyrilometodejskom roku.

Spôsob, akým sa to všetko robilo, sa podobal čiernej mágii, pripomínal stredovek (ľudia sa kolenačky plazili cez celý kostol až k oltáru, kde relikviu bozkávali — s veľkou pompou vítali a odprevádzali farárov). Nie náhodou sa pálenia uskutočňovalo v Prahe okolo sochy svätého Václava a v Bratislave mala vyvrcholiť v dóme svätého Martina.[9] Predstavitelia katolicizmu spolupracovali s pravicovými prúdmi medzi vysokoškolskou mládežou, v rozhlase, v televízii, v tlači a v štátnych orgánoch. Pri jednotlivých farnostiach pomocou pravicovo orientovaných skupín aktivistov organizovali zbierky, nútili veriacich prispievať často dosť vysokými sumami na stavby kostolov, kaplniek, fár a iných náboženských stavieb. Bez ohľadu na ťažkú hospodársku situáciu a zvlášť veľký nedostatok stavebného materiálu na výstavbu štátnych bytov, začala katolícka cirkev rozsiahlu výstavbu cirkevných stavieb. Často však bez povolenia. Väčšina týchto stavieb bola v rokoch 1968 a 1969 dokončená.[10]

23(111)XV

Cirkev aktivizovala aj veriacich učiteľov na školách, organizovala bývalých učiteľov uvoľnených zo školstva z náboženských dôvodov a robila tlak na ministra školstva, aby ich znova prijali do školských služieb. Presadzovali svoj vplyv v učiteľských zboroch — snažili sa odstrániť socialistický charakter školy, hlavne v otázke vedeckého svetonázoru. Začali vyučovať náboženstvo aj na farách, v kultúrnych domoch alebo v kostoloch. Organizovali veľa pompézných náboženských slávností na posilnenie svojho vplyvu. Duchovenstvo na nich hovorilo o strašnom utrpení cirkvi za posledných dvadsať rokov, o potrebe jednotného boja pod vedením predstaviteľov katolicizmu. Išlo o rôzne podoby antikomunizmu a antisocializmu. Obnovovali mníšske rády v tradičnej funkcii, rôzne klerikálne organizácie, ktoré boli po roku 1948 zakázané, organizovali rôzne politické akcie a pobožnosti.[11] Do mnohých nemocníc a starobincov presadili ženské mníšske rády.

Takto by sa činnosť katolicizmu na Slovensku v krízovom období rokov 1968—1969 mohla ďalej a ešte dlho popisovať. Na ilustráciu jeho snáh o presadenie ideovo-politických záujmov svetového katolicizmu v úzkej kontinuite s pravicovými silami »obrodného« procesu v ČSSR to však stačí.

Svetový katolicizmus aj v ČSSR celkom jasne dokázal svoje politickotriedne zameranie, dokázal, že jeho ideovo-politické ciele sa nezmenili. Menia sa iba spojenci, ktorí sa však z triedno-politického hľadiska vôbec nelíšia.

Katolicizmu v socialistických krajinách nemožno dať »voľný priestor«, lebo by to znamenalo podporovať jeho antisocialistické, antikomunistické, protištátne a protinárodné ambície. Preto je nevyhnutné, aby bol pod kontrolou socialistického štátu, ktorou by sa mu znemožňovala politická činnosť, zneužívanie náboženského cítenia veriacich.

---

[9] Obnovujú sa nielen dávno zabudnuté púťnické miesta, ale aj rôzne náboženské atrakcie. Napríklad relikvie »košických mučeníkov« alebo »svätí schody« v Malackách, relikvia »Kristovej krvi« v Hronskom Beňadiku. Zvláštna pozornosť sa venovala akciám, ktoré prebiehali v mnohých obciach Slovenska s relikviou sv. Cyrila.

[10] Napríklad len na východnom Slovensku bolo postavených 83 kostolov a 47 farských budov

[11] V rámci federatívnych úprav v roku 1968 prišlo z Čiech na Slovensko viac ako 2000 mníšok a asi 800 mníchov.

Cirkvi pritom ponechať dostatočne veľký priestor pre jej náboženskú činnosť v kostole bez organizovaného »laického apoštolátu«. Vymedziť priestor, ktorý jej, ako náboženskej organizácii, podľa ústavy patrí.

Činnosť katolicizmu v krízovom období nás musí poučiť o tom, že si v budúcnosti nebudeme môcť dovoliť ignorovať politickú činnosť tohto svetového regresívneho hnutia tak, ako sme to prehliadali v našej výchove a propagande za posledných dvadsaťpäť rokov. Bol to vážny nedostatok v oblasti svetonázorovej výchovy. Bude potrebné prehodnotiť našu nepružnú politiku na tomto úseku od roku 1949 a hľadať cesty aktívneho zatláčania vplyvu náboženských organizácií v našej socialistickej spoločnosti.

NOVÁ MYSL, zvláštne vydanie, č.1/72, február 1972, str. 74. - 82.